

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

Дарагія суайчыннікі!

Сардэчна віншую вас з галоўным дзяржаўным святам — Днём Незалежнасці Рэспублікі Беларусь і вялікай гістарычнай датай — 65-годдзем вызвалення нашай Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Для беларускага народа выгнанне агрэсараў увасабляе перамогу справядлівасці, свабодалюбства і жыццёстойкасці над заняволеннем, варварствам і насілле.

Вечная слава героям-пераможцам!

У самы трагічны перыяд гісторыі вы не далі растапаць і паставіць на калені родную Беларусь.

Зямны паклон усім, хто не шкадаваў сябе на фронце і ў тыле, набліжаючы Дзень Вызвалення! Ён мае першаступеннае значэнне для нашай суверэннай дзяржавы. Гэта — сімвал нацыянальнага гонару, доблесці і славы, духоўная святыня, якая аказвае вялікі ўплыў на фарміраванне самасвядомасці і характару цяперашніх пакаленняў беларусаў. Дапамагае нам годна пераадольваць цяжкасці і ўпэўнена ісці да вызначанай мэты.

Страціўшы кожнага трэцяга свайго жыхара і зведаўшы ўсе жахі вайны, Беларусь сёння на міжнароднай арэне актыўна і паслядоўна выступае за вырашэнне спрэчных пытанняў шляхам перамоў, за недапушчэнне новых канфліктаў.

Перамога над фашызмам у Вялікай Айчыннай вайне — яднаючы пачатак для міралюбівых сіл розных краін і народаў.

Калі мы разам — мы непераможныя. Ніхто і ніколі не зможа зламіць нас, запужаць, збіць з абранага шляху пабудовы моцнай і квітнеючай Беларусі.

Ад усёй душы жадаю вам, паважаныя суайчыннікі, невычарпальнай энергіі, моцнага здароўя, шчасця і дабрабыту.

**Прэзідэнт
Рэспублікі Беларусь
Аляксандр
ЛУКАШЭНКА**

КАЛІ МЫ РАЗАМ МЫ НЕПЕРАМОЖНЫЯ!

**Светламу Дню вызвалення,
Айчыны ад нямецка-
фашысцкіх захопнікаў
і Дню Незалежнасці
Рэспублікі Беларусь
гэты нумар
прысвячаецца...**

Фота Юрыя ІВАНОВА

На здымку: вызваліцель Беларусі Васіль Арцэмаў разам з новым пакаленнем беларусаў.
Падрабязна пра лёс салдата Вялікай Айчыннай, якога пры фарсіраванні Дняпра ўратаваў ордэн Чырвонай Зоркі, — на стар. 13.

Павага. Пашана. Еднасць.

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БелТА.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка на шэсці ў Дзень Перамогі.

Палотнішча Перамогі

З пачатку вясны і да 22 чэрвеня на Беларусі праходзіла сумесная акцыя Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі і Беларускай рэспубліканскай піянерскай арганізацыі “Палотнішча Перамогі. Час пераможцаў!”.

Актывісты абедзвюх арганізацый у кожнай вобласці Беларусі наведлі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны і папрасілі напісаць іхнія імёны і прозвішчы, воінскія фарміраванні і гады, калі ваявалі на фронце, пажаданні наступным пакаленням і пакінуць свае аўтографы на кавалках чырвонай матэрыі 20 х 20 сантыметраў, — расказаў “К” Павел Ягораў, намеснік загадчыка аддзела праграмнай дзейнасці ГК БРСМ. — Пасля гэтых каштоўных кавалкі тканіны шываліся і такім чынам атрымалася 7 вялікіх палотнішчаў — па колькасці абласцей Беларусі і горада Мінска. А 22 чэрвеня яны былі з’яднаны ў адно вялікае палотнішча Перамогі, якое было перададзена на Кургане Славы Беларускаму дзяржаўнаму музею гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Палотнішча Перамогі плануецца задзейнічаць у святковых мерапрыемствах, прысвечаных 65-годдзю з Дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у сталіцы нашай Радзімы — горадзе-героі Мінску.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

“Толькі на роднай зямлі, у сваёй Айчыне”

26 чэрвеня ў сталічным Палацы Рэспублікі адбыўся традыцыйны Рэспубліканскі бал выпускнікоў вышэйшых навучальных устаноў краіны, што сабраў лепшых з лепшых хлопцаў і дзяўчат, якія неўзабаве набудуць статус маладых спецыялістаў. Вітаючы прысутных, Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што таленавітыя маладыя кадры — вялікі здабытак нашай краіны. Кіраўнік дзяржавы зазначыў: спецыялісты, якія выходзяць з нашых ВНУ, маюць высокі статус і карыстаюцца вялікім попытам не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Звяртаючыся да выпускнікоў, ён сказаў: “Беларусь канкурэнтаздольная дзякуючы вам”.

Сёння наша дзяржава дае маладым беларусам магчымасць атрымання практычна любой прафесіі ў айчынных ВНУ, якіх на сённяшні дзень налічваецца 53. Яны штогод выпускаюць больш як 70 тысяч спецыялістаў па 15 профілях. І тое, што дзяржаўныя ўкладанні ў гэтую сферу акупляюцца шматкроць, пацвярджаюць дзесяткі медалёў, заваяваных беларускімі ўдзельнікамі міжнародных прадметных алімпіяд, перамогі нашых маладых выканаўцаў на прэстыжных фестывалях і конкурсах. “Перакананы, што на гэты клопат, — адзначыў Прэзідэнт, — вы адкажаце творчай і натхнёнай працай. Праявіце сябе як прафесіяналы высокага класа і генератары новых ідэй. Нам патрэбны ваш разважлівы розум, невычэрпная энергія і жаданне працаваць на карысць Айчыны”.

Прэзідэнт нагадаў прысутным аб тым, што сёння ў грамадстве чалавек здольны заслужыць пашану толькі сваёй адданай працай. І, улічваючы хуткаплыннасць і незваротнасць часу, ён па-бацькоўску параіў маладым: “Не растрывайце сябе, каб потым не шкадаваць аб упущаных магчымасцях”.

Акрамя таго, Аляксандр Лукашэнка пажадаў моладзі не шукаць шчасця за межамі сваёй краіны: “Толькі на роднай зямлі, у сваёй Айчыне, побач з роднымі і блізкімі вы можаце ў поўнай меры рэалізаваць свае здольнасці, быць сапраўдным гаспадаром свайго лёсу і паважаным чалавекам”. І дадаў: “У вашых руках — не толькі асабісты лёс, але і лёс Беларусі. Таму вазьміце за правіла: кожны дзень рабіце хоць невялікі крок наперад дзеля дабрабыту і працвітання сваёй Радзімы. У гэтым і ёсць ваш грамадзянскі абавязак”, — падкрэсліў Прэзідэнт.

Выпускнікі 2009 года завяршылі сваё навучанне ў год 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Адзначаючы гэты, Аляксандр Лукашэнка пажадаў прысутным: “Няхай бяспечны гістарычны вопыт дзядоў і прадзедаў, адважных абаронцаў Айчыны, паслужыць вам духоўнай апорай на жыццёвым шляху”.

Тацяна КОМАНОВА

На здымку: Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка пад час Рэспубліканскага балю

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БелТА.

Захоўваць, мацаваць, ствараць!

26 чэрвеня ў сталічнай Ратушы міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка сустрэўся з выпускнікамі творчых ВНУ краіны. У сустрэчы прынялі ўдзел рэктары гэтых устаноў, а таксама ганаровыя госці.

У сваім звароце да выпускнікоў міністр культуры адзначыў важнасць гэтага моманту: “Я хацеў бы, каб гэты дзень застаўся ў вашай памяці і ў вашых душах разуменнем таго, што вы здзейснілі свой першы, вельмі важны крок у жыцці: атрымалі адукацыю вельмі высокага ўзроўню. Але ж крок гэты дае перадумовы для далейшага руху, для таго, каб ствараць тое дабро, якое патрэбна людзям”.

Адзначаючы той факт, што апошнім часам вельмі шмат увагі надаецца эканоміцы, Павел Латушка падкрэсліў: “Чалавек, які стварае матэрыяльны падмурак, абавязкова павінен быць духоўна багатым чалавекам. Вы, тыя, хто атрымалі адукацыю ў сферы культуры, займаеце магчымасць уплываць праз свае творы на жыццё, і гэта вельмі важны інструмент. Я хацеў бы, каб вы гэтымі інструментамі карысталіся ўдумліва”.

Міністр культуры нагадаў выпускнікам, што беларуская культура з’яўляецца часткай еўрапейскай. “Мы можам і павінны, — падкрэсліў ён, — ганарыцца нашай багатай спадчынай, цудоўным сэннем і яшчэ лепшым заўтра. Ганарыцца перадусім сваім, тым, што стварылі нашы продкі, і тым, што будзеце захоўваць, мацаваць і ствараць вы — новае пакаленне беларусаў”.

Свае цёплыя словы выпускнікам сказалі і рэктары ВНУ, для якіх кожнае лета выпуску маладых хлопцаў і дзяўчат — гэта вылет з бацькоўскага гнязда ў свет новага пакалення “птушанят”. І ў адказ на пажаданні і наказы моладзёў выказала шчырыя словы ўдзячнасці сваім alma mater, якія далі ім не толькі будучыя прафесіі, але і пэўныя жыццёвыя арыенціры. Зрэшты, сустрэча не абмежавалася адно толькі пажаданнямі: учарашнія студэнты мелі магчымасць задаць міністру культуры і свае пытанні, дыяпазон якіх распасціраўся ад таго, як, па назіраннях Паўла Латушкі, успрымаюцца беларуская культура на жыццё, і гэта вельмі важны інструмент. Я хацеў бы, каб вы гэтымі інструментамі карысталіся ўдумліва”.

Т.К.

Мінчан і гасцей сталіцы чакаюць два грандыёзныя канцэрты з удзелам лепшых акадэмічных калектываў і салістаў краіны, прысвечаныя Дню Незалежнасці. У Палацы Рэспублікі пад кіраўніцтвам маэстра Аляксандра Анісімава збярэцца вялізны зводны аркестр у складзе 250 музыкантаў. А на прыступках Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі адбудзецца так званы “паркавы” гала-канцэрт “Ля фантана”, складзены галоўным дырыжорам тэатра, заслужаным артыстам Украіны Віктарам Пласкінам.

Ля Опернага і ў Палацы

Падобныя праекты ладзяцца не ўпершыню. Той жа А.Анісімаў сабраў калісцы на Дзень горада ў Палацы Рэспублікі зводны аркестр у 300 чалавек. Палюбіліся аматарам музыкі і выступленні на адкрытым паветры нашых оперных салістаў. Завадатарам такіх канцэртаў, вельмі распаўсюджаных у заходнеўрапейскім замежжы і раней не практыкаваных у нас, стаў дырыжор Вялікага тэатра Вячаслаў Воліч, узнагароджаны прэміяй Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі за выступленні ля сцен Мірскага замка. Сапраўды, такую ініцыятыву трэба толькі вітаць, бо менавіта так закладваюцца новыя традыцыі масавых святаў — з удзелам не толькі эстрадных спевакоў, але і лепшых акадэмічных музыкантаў, з гучаннем не толькі песень, але і арыя, хораў, разгорнутых сімфанічных твораў.

Як адзначыў начальнік упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Міхаіл Казловіч, гэтым разам лепшыя оперныя спевакі, у тым ліку былы ваенны лётчык Міхаіл Дружына і яго маладзейшыя калегі, хор і аркестр тэатра звернуцца як да папулярнай класікі, так і да песень — пераважна, ваенных.

2 ліпеня ў Палацы Рэспублікі адбудуцца ўрачыстае пасяджэнне і святковы канцэрт, прысвечаныя 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Дню Незалежнасці. Яшчэ адна з самых значных святковых урачыстасцей пройдзе 3 ліпеня ля стэлы “Мінск — горад герой”.

... І парад ваенных аркестраў у сталіцы

Рэжысёрам канцэрта (ці, хутэй, канцэрта-спектакля) у Палацы Рэспублікі выступе Вячаслаў Панін. Праграма, што чаргуе эстрадныя нумары з класічнымі, складаецца з некалькіх блокаў: “Брэсцкая крэпасць”, “Хатынь”, “Партызанская стаянка”, “Вызваленне Беларусі”. У ёй удзельнічаюць лепшыя творчыя калектывы і салісты краіны: Дзяржаўны ансамбль танца, Нацыянальны акадэмічны народны хор імя Г.Цітовіча, Акадэмічны ансамбль песні і танца Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, званыя оперныя салісты Алена Сало і Аксана Волкава, артысты балета Ірына Яромкіна і Антон Краўчанка, баяніст Павел Неўмяржыцкі, ансамбль “Сябры”, эстрадныя спевакі Ядвіга Паплаўская і Аляксандр Ціхановіч, Ірына Дарафеева, Іскуі Абалян, Аляксей Хлястоў і многія-многія іншыя. Упрыгожаць канцэрт дзіцячы ансамбль “Бабраня” з Бабруйска, кампазіцыя “У сяброўскім карагодзе”, падрыхтаваная Магілёўшчынай. Не пакінуць глядачоў абыякавымі ўрываць з кнігі “Я з вогненнай вёскі” ў выкананні артысткі Купалаўскага тэатра Тамара Міронавай, а таксама фінальны “Марш Перамогі”, дзе саліраваць будуць прадстаўнікі розных пасляваенных пакаленняў — Андрэй Кунец і Мікалай Скорыкаў.

Канцэртная праграма “Мы перамаглі!” пачнецца ў дзень свята а 21-ай гадзіне ля стэлы і прадоўжыцца амаль да 3-х ночы. Яе пралогом стане парад ваенных аркестраў, які зменіцца блокам “Пад мірным небам Беларусі”.

— Адметнасцю канцэрта, — паведаміла рэжысёр Ніна Осіпава, — стане ўдзел у ім вялізных творчых дэлегацый (ад 50 да 150 чалавек) з усіх абласцей Беларусі. Сумесна з мясцовымі ўпраўленнямі і аддзелаў культуры мы адабралі лепшыя нумары і калектывы, што ўдзельнічалі ў творчых справаздачах абласцей. Так, Гродзеншчына пакажа кампазіцыю, прысвечаную Фестывалю нацыянальных культур, Віцебшчына — “Свята дзяцінства”, Брэстчына — фальклорны блок з аўтэнтчнымі спевамі.

Сярод навінак — і так званы “мастацкі фон”: больш як 300 курсантаў ваенных устаноў, якія будуць танцаваць. Таксама выступаць удзельнікі праекта “Новыя галасы Беларусі” — і сольныя, і ў складзе дуэтаў з нашымі зоркамі.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Для канцэрта ж у Палацы Рэспублікі А.Анісімаў абраў знакамітую Сёмую сімфонію Д.Шастаковіча, “Балеро” М.Равля і “Праметэя” А.Скрабіна (саліст — лаўрэат міжнародных конкурсаў, наш вядомы піяніст Андрэй Сікорскі). Не толькі твор Д.Шастаковіча, прэм’ера якога адбылася ў блакнадным Ленінградзе, стаўшы знакам мужнасці нескрагонага народа, але і астатняя музыка па сваёй тэматыцы дакладна ўпісваюцца ў святкаванне. Міфалагічны вобраз Праметэя даўно ўжо стаў сімвалам непакіснасці духу. Дый “Балеро” М.Равля, які ў харэаграфічных прачытаннях звычайна трактаваўся як “любуйны жарсці”, у нашай балетнай пастаноўцы В.Елізар’ева аказалася творам надзвычай патрыятычным — тым “свяшчэнным танцам бою”, у цэнтры якога — вобразы змагароў супраць насілля (невыпадкава балет прысвечаны 40-годдзю Перамогі).

Сімвалам мірнага міжнароднага супрацоўніцтва стане і зладжанае А.Анісімавым у філармоніі інтэрнацыянальнае выкананне оперы “Чыо-Чыо-сан” Д.Пучыні — 9 ліпеня.

Пад знакам Незалежнасці і Вызвалення

3 ліпеня па ўсёй рэспубліцы пройдуць святочныя мерапрыемствы, прымеркаваныя да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь і 65-й гадавіны вызвалення нашай Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

пабачыць, быў афіцэрам, у час вайны трапіў у палон, быў паранены. Памёр, калі яму было сорак. Няма на Беларусі сям’і, да якой не дакранулася б гэтая страшная вайна. І тым больш мы павінны памятаць пра тыя жудасныя часы, каб яны ніколі не паўтарыліся ў будучыні”.

Апошнія чэрвеньскія дні, калі гаварыць пра культурныя падзеі, прайшлі па ўсёй рэспубліцы пад знакам Незалежнасці і Вызвалення.

Як пісала ўжо “К”, толькі ў Мінску адбудзецца каля 50 святочных мерапрыемстваў. Сярод іх — урачысты сход і святочны канцэрт у Палацы Рэспублікі — сёння, цырымонія ўскладання вяноў і кветак да помніка Перамогі, ваенны парад — 3 ліпеня...

Непасрэдна ў Дзень Незалежнасці ўрачыстасці завершацца гала-канцэрт “Мы — перамаглі!” каля стэлы “Мінск — горад-герой”, традыцыйнай акцыяй “Спяць гімн разам!” і запамінаюць святочнага салюту. Шырокая праграма мерапрыемстваў запланавана і на 4 ліпеня. Напрыклад, каля будынка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета пройдзе канцэрт Беларускай оперы пад адкрытым небам... Зрэшты, падрабязна пра ўсю палітру святочных мерапрыемстваў у сталіцы і рэгіёнах рэспублікі распавядзе чытачам гэты нумар “Культуры”.

Напярэдадні Дня Незалежнасці і 65-й гадавіны вызвалення краіны міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка ў час сустрэчы з карэспандэнтам “К” падкрэсліў, што Дзень Незалежнасці звязаны з вельмі важнай гістарычнай датай для беларускага народа — вызваленнем Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. “Гэта падзея пакінула след для беларускага народа не толькі ў XX стагоддзі. Лічу, што яна будзе мець свой гістарычны рэзананс яшчэ не адну сотню гадоў. І вельмі важна, каб мы сёння памяталі пра подзвіг тых людзей, якія склалі свае галовы ў імя Свабоды і Незалежнасці нашай краіны”, — адзначыў кіраўнік Міністэрства.

Найпершыя словы віншавання і самыя шырыя словы падзякі міністр культуры праз нашу газету адрасаваў усім тым ветэранам, хто сёння побач з намі, жадаючы ім здароўя і дабрабыту.

“У дзяцінстве мне давялося прачытаць вельмі шмат кніг пра вайну, — прыгадаў Павел Латушка. — Гэта было натуральнае імкненне, і нават мая маці пыталася: “Чаму ты чытаеш столькі кніжак на гэтую тэму?” Прыгадаю, што толькі “Живые и мёртвые” Канстанціна Сіманова перачытаў тройчы, а таксама Быкава, Адамовіча — шмат даступных на той момант твораў пра вайну. Мяне гэта цікавіла, але адначасова адчуваў і ўнутраны дзіцячы жах — жах ад таго, што адбывалася на тэрыторыі Савецкага Саюза і нашай Беларусі.

Памятаю з дзяцінства, як разам з бацькам мы наведвалі Музей Вялікай Айчыннай вайны. І тыя ўражанні, калі мы ішлі па сходах гэтага музея, праходзілі залы, засталіся са мной назаўсёды. Я вельмі хацеў бы, каб мае дачка і сын, наведваючы гэты музей, зразумелі, наколькі важная для нашай гісторыі тая дата. Мае дзядзі таксама ваявалі. Адзін з іх, якога я нават не змог

І, вядома ж, рэдакцыя атрымала мноства запрашэнняў на самыя розныя фестывалі і мерапрыемствы. Сярод іх — і “Вянок дружбы”, куды 27 — 28 чэрвеня па запрашэнні Бабруйскага гарвыканкама выправіліся нашы карэспандэнты.

Гэты Міжнародны фестываль народнай творчасці з’яўдаецца сёлета прадстаўнікоў Беларусі, Латвіі, Малдовы, Польшчы, Расіі, Украіны. Адметна, што мерапрыемствы сёмага па ліку форуму ахапілі не толькі названы райцэнтр Магілёўскай вобласці, але і шэраг суседніх пляцовак суседніх раёнаў.

Вядома, цэнтральным мерапрыемствам фестывальных дзён сталі канцэрты ўрачыстых адкрыцця і закрыцця, кожны з якіх запомніўся феерычным шматгадзінным відовішчам на сцэне спартыўнага комплексу “Бабруйск-Арэна”. Удзельнікам як гала-прадстаўленняў, так і выступленняў на сцэнічных пляцоўках горада былі некалькі соцыял-артыстаў з шасці краін.

Цырымонію ўрачыстага закрыцця “Вянка дружбы-2009” у час рабочай паездкі ў Бабруйск наведваў і міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка. Акрамя наведвання фестывальных мерапрыемстваў, ён азнаёміўся з дзейнасцю ўстаноў культуры горада.

Міністр у гутарцы з карэспандэнтам “К” падкрэсліў адметнасць гэтай яркай падзеі на культурнай карце не толькі Бабруйска, Беларусі, але і замежжа: “На прыкладзе гэтага фестывалю мы яшчэ раз паказалі, наколькі гасцінная і адкрытая для сваіх сяброў Беларусь. З боку Міністэрства культуры заўсёды будзе падтрымка падобных праектаў, бо яны цудоўна прадстаўляюць нашу краіну на міжнароднай арэне. Тым больш, ёсць запатрабаванасць і з боку глядачоў”. У час свайго выступлення міністр культуры зрабіў акцэнт на асаблівасці адметнасці фестывалю, які сёлета праходзіць пад знакам святкавання 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Таму самыя цёплыя словы віншаванняў са святам былі выказаны, у першую чаргу, на адрас ветэранаў.

На ўрачыстай цырымоніі закрыцця фестывалю мэру Бабруйска Дзмітрыю Бонахаву была ўручана вышэйшая ўзнагарода Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь — ганаровы знак “За ўклад у развіццё культуры Беларусі”.

Што да праграмы рабочай паездкі міністра, то яе адкрыла наведванне Дзіцячай музычнай школы № 1: знаёмства з

творчымі дасягненнямі навучэнцаў і матэрыяльнай базай адной з вядучых устаноў Бабруйска. Пры гэтым, як адзначыў старшыня гарвыканкама Дзмітрый Бонахаў, у 220-тысячным горадзе на сёння сфарміравалася патрэба ў адкрыцці ўстановаў такога тыпу ў новых мікрараёнах, дзе пражывае каля 45 тысяч чалавек. У гутарцы з карэспандэнтам “К” начальнік гарадскога аддзела культуры Вадзім Шчэрбіч удакладніў, што ў перспектыве гэтая задумка мусіць рэалізавацца ў форме яшчэ адной базы або філіяла ДШМ № 1, на што маецца і выкладчыцкі, і матэрыяльныя рэсурсы, або цалкам новага комплексу. “Неабходнасць развіцця пацвярджае ўжо сам факт таго, што дзяцей імкнучца аддаваць менавіта ў гэтую ўстанову з усіх раёнаў горада”, — адзначыў начальнік аддзела культуры.

Міністр наведваў і Горад майстроў, дзе творцы з Магілёўшчыны і ўсёй Беларусі на працягу двух дзён прадстаўлялі свае вынаходніцтвы. Візіт міністра адрозніваў увагу рамеснікаў. Павел Латушка, у прыватнасці, азнаёміўся з творамі юных майстроў і пакінуў запіс у кнізе водгукаў іх школы. Удзельнікі ж свята ўручылі яму вынаходніцтва горада — бабра.

Зацікаўленая гутарка міністра з прадстаўнікамі абласной і раённай улады, кіраўніцтвам установы адбылася ў сценах Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі. Як падкрэсліў начальнік упраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама Анатоль Сінкавец, высокія дасягненні ў тэатра па працы з сельскімі жыхарамі: “Праграма адраджэння і развіцця сяла выконваецца тут на высокім узроўні, як і план аказання платных

У час гала-канцэрта ўдзельнікаў “Вянка дружбы-2009”.

паслуг”. У горадзе ж стала публіка складае больш за 5 тысяч чалавек. Адзначаны высокія паказчыкі запаўняльнасці залы (прыблізна 90%), а таксама супрацоўніцтва ўстановы са сталічнай операй. “Прыкладна 4 разы на месяц наведваюць Бабруйск мінскія артысты. Такого няма нават у Магілёве!” — вылучыў адметнасць установы намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкама Валерый Малашка. У бліжэйшай перспектыве бабруйскага тэатра — супрацоўніцтва з Беларускай балетам.

У габеленавай зале тэатра гаворка зайшла пра крэатыўны падыход у развіццё дзейнасці ўстановы. За прыклад Павел Латушка прывёў канцэрт струннага квартэта і, адначасова, выстаўку дзвюх работ Віталія Цвірка і Леаніда Шчамалёва ў фае Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета, якую літаральна тыдзень таму ўпершыню зладзілі перад пачаткам спектакля і ў антрактах: “Інтэрэс быў вельмі высокі, таму, лічу, неабходна задзейнічаць і плошчы бабруйскага тэатра для падобных праектаў, якія накіраваны на прыцягненне глядача ва ўстанову культуры”.

Наступная сустрэча адбылася ў кінатэатры “Таварыш”. Звярнуўшы ўвагу на афішу нядаўняй айчыннай прэм’еры — “Снайпер”, міністр культуры асабліва цікавіўся глядацкай увагай да гэтай стужкі і нацыянальнага кіно ўвогуле.

Рэзюмуючы вынікі наведвання ўстаноў культуры Бабруйска, міністр культуры адзначыў:

— Станоўча ўзразілі адносіны гарадскіх улад да культуры. Ва ўстановах галіны адчуваецца запатрабаванасць. Вельмі важным бачыцца сам факт падтрымкі на рэгіянальным узроўні сферы культуры. Таму бабруйскі вопыт у гэтым накірунку можа рэалізоўвацца і ў іншых раёнах краіны.

Сяргей ТРАФІЛАЎ, Юрый ІВАНОЎ (фота), нашы спецыяльныя карэспандэнты Мінск — Бабруйск — Мінск

Палітра Памяці

Зямля пад белымі крыламі першай прыняла на сябе страшэнны ўдар ворага. У польмі ваеннага ліхалецця загінулі кожны трэці яе сын або дачка. Шэсцьдзесят пяць гадоў таму зруйнаваная краіна ляжала ў папалішчых. Але няскораны беларускі народ у неверагодна кароткі гістарычны тэрмін здолеў залячыць крывавыя раны і ператварыць краіну ў квітнеючы сад. Памяць пра гераічнае і трагічнае мінулае заўсёды жыла і будзе жыць у сэрцах пакаленняў, бо няма на нашай зямлі дарогі, якая не прывяла б да велічнага мемарыяла або сціплага абеліска.

М.Данцыг. “Вечны агонь”.

А.Батвінэнак. “Васіль Быкаў”.

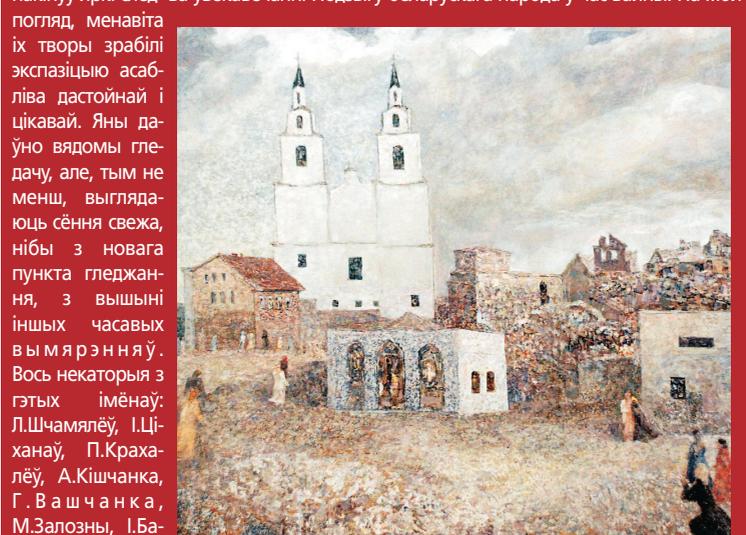
Усе пасляваенныя гады, як, дарэчы, і сёння, беларускія мастакі натхнёна ствараюць творы, што ўвасабляюць розныя грані хвалюючых тэм і сюжэтаў, прысвечаных бяспрыкладнаму, неўміручаму Подзвігу савецкага народа ў агнявыя часны Вялікай Айчыннай і той вызваленнай ад ворага свабоднай зямлі, дзе мы жывём.

Пра гэта — найбуйнейшыя мастацкія выстаўкі, што сёння праходзяць у Мінску і абласных рэгіёнах.

30 чэрвеня ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі (Палац мастацтва) адбыўся святочны вернісаж “Памяць сэрца”, арганізаваны міністэрствамі культуры і абароны краіны, Беларуска-кім саюзам мастакоў.

Удзельнікі выстаўкі — ветэраны Вялікай Айчыннай і іх калегі па пэндзі, разцы і алоўку — “дзеці вайны”. Прадставілі свае творы і тыя з мастакоў, хто нарадзіўся пасля Вялікай Перамогі.

Своеасабліваць гэтай буйной экспазіцыі ў тым, што новыя работы гарманічна пасудніваюць з рэтра-творамі (з фонду БСМ) мастакоў, хто ў мінулыя дзесяцігоддзі пакінуў яркі след ва ўвекавечанні Подзвігу беларускага народа ў час вайны. На мой

А.Бараноўскі. “Мінск пасля вызвалення”.

погляд, менавіта іх творы зрабілі экспазіцыю асабліва дастойнай і цікавай. Яны даўно вядомы глядачу, але, тым не менш, выглядаюць сёння свежа, нібы з новага пункта гледжання, з вышыні іншых часавых вымярэнняў. Вось некаторыя з гэтых імёнаў: Л.Шчамалёў, І.Ціханяў, П.Крахалёў, А.Кішчанка, Г.Вашчанка, М.Залозны, І.Бароўскі, І.Стасевіч, Б.Аракчэў, Л.Дударэнка, П.Масленікаў... А побач — іх таленавітыя малодшыя калегі: У.Уродніч, М.Меранкоў, І.Кліменка, Н.Лівенцава, В.Нямцоў, С.Цімохаў, У.Вішнеўскі, У.Кожух, У.Савіч, Р.Стніца, У.Ткачоў, Я.Каробушкін, А.Батвінэнак, Г.Буралкін, Н.Пілюзіна, Л.Пятруль...

(Працяг на стар. 5.)

А.Кашкурэвіч. “Партызанскія маці”.

Калектыў Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа выказае спачуванне галоўнаму балетмайстру Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь Траяну Юрыю Антонавічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю маці.

Віншаванне*

Чэрвеньскімі днямі кінарэжысёр Валерый Паўлавіч Рыбараў, які зусім нядаўна пайшоў на заслужаны адпачынак, адзначае 70-гадовы юбілей.

Каля пяцідзесяці гадоў яго творчая дзейнасць была звязана з Нацыянальнай кінастудыяй “Беларусьфільм”.

Валерый Рыбараў нарадзіўся 26 чэрвеня 1939 года ў горадзе Саратаве. Свой творчы шлях у кіно пачынаў асістэнтам рэжысёра. У сталым узросце, у 37 гадоў, атрымаў прафесійную адукацыю, скончыўшы завочнае аддзяленне рэжысуры тэлебачання Ленінградскага дзяржаўнага інстытута тэатра, музыкі і кінематаграфіі. Сярод першых творчых спроб — дакументальныя стужкі, сцэнарыі тэлефільмаў. Гледачы памятаюць карціны Валерыя Рыбарава: “Чужая вотчына” (1982), “Сведка” (1985), “Мяне завуць Арлекіна” (1988), “Прыкаваны” (2002). За творчыя поспехі В.П. Рыбарава ў 1990 годзе прысвоена ганаровае званне “Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР”.

Калегі па цэху, якія высока цэняць прафесійныя якасці майстра і прымаюць усе грані яго таленту, шчыра жадаюць Валерыю Паўлавічу новых поспехаў на новым вітку жыцця і творчасці!

Калектыў Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”

Войска I-го БЕЛОРУССКОГО фронту, в результате умелого обходного манёвра и атаки с фронта, 28 июля овладели областным центром Белоруссии городом

и крепостью **БРЕСТ** (БРЕСТ-ЛИТОВСК) — оперативно важным железнодорожным узлом и мощным укрепленным районом обороны немцев на Варшавском направлении, а также с боями заняли более 60 других населённых пунктов.

Брэстчына

Святочныя мерапрыемствы распачаліся на Брэстчыне 1 ліпеня. У Палацы спорту “Вікторыя” адбыўся святочны канцэрт, прысвечаны 65-годдзю вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Дню Незалежнасці Рэспублікі Беларусь (Дню Рэспублікі). У гэтым мерапрыемстве прынялі ўдзел творчыя калектывы з усіх рэгіёнаў Брэсцкай вобласці. А 3 ліпеня ва ўсіх раённых цэнтрах пройдуць мітынгі-рэквіемы з урачыстым ускладаннем кветак да помнікаў воінам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

“...Світанак” і “Цішыня...”

30 чэрвеня ў Белдзяржфілармоніі адбылася прэм’ера новай праграмы “Нам нельга не выканаць волі герояў...” Дзяржаўнага камернага хору Беларусі. У аснову праграмы пакладзены новы харавы цыкл “Дзень вызвалення” Алены Атрашкевіч на вершы Васіля Жуковіча. Чаргаванне музычных частак з літаратурнай кампазіцыяй у выкананні Мікалая Казініна, дзе былі, да ўсяго, выкарыстаны радкі паэтаў-франтавікоў, стварыла адзінае магутае палатно папраўдзе аратарыяльна-сімфанічнага разгортку.

— Ідэя гэтага цыкла, — распавяла кампазітар Алена Атрашкевіч, — належала кіраўніку калектыву Наталлі Міхайлавай. У сваю чаргу, я звярнулася да паэта Васіля Жуковіча, з якім супрацоўнічаю не адзін год. Свой твор я прысвяціла дзвюм самым бліжым для мяне жанчынам, што прайшлі вайну: маёй маці — Ганне Лявонцьеўне Чорнай і маёй настаўніцы, каму я абавязана сваёй музычнай прафесіяй, — Маргарыце Сяргеёўне Мінянковай. Гэта знакамітая музыказнаўца, якой у жніўні споўніцца 87 гадоў, была ў вайну медсястрой. А мама, у 13 гадоў застаўшыся сіратой, стала юнай сувязной партызанскага атрада ў Крупскім раёне. Дарэчы, яна падказала нам сюжэт жартоўнай часткі цыкла — “Глядзі ж, не крыўдзі генерала!”. Гэтыя словы былі ўзяты з ліста, дасланага на фронт сыну простага вясковага жанчынай. Хацелася, каб цыкл быў зразумелы самай шырокай публіцы, таму мы звярталіся да лапідарных вобразаў-сімвалаў, даволі дэмакратычнай музычнай мовы. Акрамя ўласна хору і салістаў, у творы выкарыстаны баян, флейта, балалайка і некалькі, так бы мовіць, “няхітрых” ударных — тыя музычныя інструменты, якія рэальна маглі быць у вайскоўцаў і партызан. А хрэналогію вайны — ад світанку 22 чэрвеня да вызвалення Беларусі і Вялікай Перамогі — мы вырашылі завяршыць эпілогам, мірнай “Цішынёй на граніцы”.

Н.Б.

Напісаць пра пачатак вайны — 22 чэрвеня 1941 года — справа найцяжкая. Мы ведаем пра Брэсцкую крэпасць, мужнасць абаронцаў якой застаецца ў вяках, сам горад Брэст, на які абрынулася ўся моц фашысцкай навалы, імёны герояў П.Гаўрылава, А.Кіжаватава, І.Зубачова, Е.Фаміна, А.Вінаградава... Але ня мала гісторыі асабістай мужнасці, подзвігу застаюцца ў ценю.

Выстаўка Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея “О доблестях, о подвигах, о славе”, прысвечаная і гісторыі Вялікай Айчыннай на Брэстчыне, мае ня мала цікавых прадметаў і экспанатаў. Аднак увагу на адным з галоўных стэндаў прыцягваюць тры фотаздымкі: сутарэнні Брэсцкага чыгуначнага вакзала, кадры з выявамі кіраўніка лінейнага аддзялення міліцыі станцыі “Брэст”

А.Вараб’ёў.

Група міліцыянераў лінейнага аддзела станцыі “Брэст-Цэнтральны”.

“Падвальны гарнізон”

А.Вараб’ёва і групы міліцыянераў станцыі “Брэст-Цэнтральны”. Вакзал у горадзе над Бугам стаў моцным пунктам супраціўлення ворагу ў захопленым да сямі гадзін раніцы 22 чэрвеня Брэсце.

Як сцвярджаюць асобныя крыніцы, яшчэ да гэтай пары ў сутарэннях Брэсцкага чыгуначнага вакзала могуць знаходзіцца чалавечыя астанкі: у 1950-я амуніцыя і рэшткі некаторых абаронцаў былі знойдзены пры перабудове старога гмаху, але шматлікія памяшканні так і засталіся неадкрытымі да гэтай пары.

Кулямётным агнём

Калі ў 4.15 на будынак вакзала зрабіла налёт варажыя артылерыя, вялася таксама жорсткая атака з паветра. На станцыі, акрамя чыгуначнікаў, знаходзілася шмат грамадзянскага насельніцтва і каля 100 ваенных: хтосьці вяртаўся з камандзіроўкі, іншыя чакалі ранішніх цягнікоў на Мінск, Пружаны... На службе з супрацоўнікаў лінейнага аддзялення міліцыі знаходзілася каля 30 чалавек. Узначальваў Брэсцкае аддзяленне Брэст-Літоўскай чыгункі Я.Елін, начальнікам дыстанцыі сігналізацыі і сувязі быў М.Мартыненка, начальнікам станцыі “Брэст” — І.Холадаў, а кіраваў лінейным аддзяленнем міліцыі А.Вараб’ёў. Менавіта апошні разам з лейтэнант-артылерыстам М.Шымчанкам і старшынёй звыштэрміновай службы П.Баснёвым узначалі абарону вакзала. (Дарэчы, Вараб’ёў лічыў абавязкам кожнага падначаленага мець добрую спартыўную форму, выдатна страляць не толькі са службовых вінтоўкі і нагана, але і з усёй трафейнай зброі, якая мелася ў аддзеле ў дастатковай колькасці. Гэтыя навыкі і канфіскаваная зброя, як сведчыць гісторыя, і адыгралі сваю вырашальную ролю пры абароне вакзала)

Першае рашэнне, якое прымае А.Вараб’ёў пасля бамбёжкі: жанчыні і дзяцей хутка пагрузіць на цягнік і адправіць у бок Масквы. Як распавядалі сведкі, гэты цягнік быў апошнім саставам, якому ўдалося выехаць з Брэста.

Наступны загад Вараб’ёва датычыўся агульнай абстаноўкі. З мэтай высветліць абставіны і атрымаць дадатковыя ўказанні ён адпраўляе міліцыянера Леаніда Мялешку ў Брэсцкую крэпасць. На той час, як вядома, размовы аб вайне ў арміі лічыліся недапушчальнымі, таму нават жорсткую атаку маглі разглядаць як пажэжны інцыдэнт, урэшце, як правакацыю.

Трэцім жа загадам кіраўніка аддзялення міліцыі стала каманда сабраць усю асабістую і канфіскаваную зброю, патроны, якія знаходзіліся ў адным з памяшканняў інтэрната, каб узброіць людзей. У выніку міліцыянеры, ваеннаслужачыя, грамадзянскія, разбіўшыся на групы, занялі абарону з паўднёва-заходняга і паўночнага бакоў вакзала.

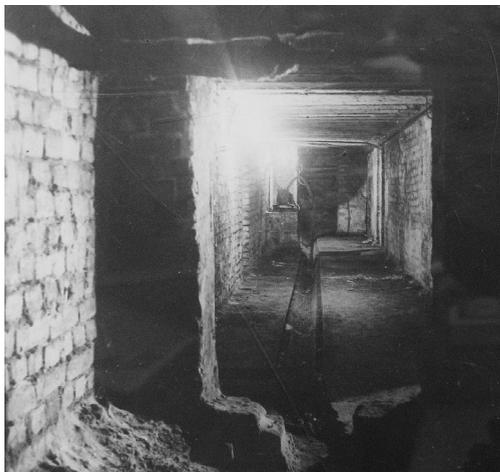
У 5 гадзін раніцы каля станцыі з’явіліся гітлераўцы. Група, якую Вараб’ёў адправіў за зброяй, паспела забраць яе, але ўжо на зваротнай дарозе міліцыянераў сустрэлі стрэлы фашыстаў. З заходняга моста ворагам быў дадзены адпор кулямётным агнём. Фашысты спачатку адступілі, але потым пачалі абыходзіць невялікі атрад, і група брэсцкіх міліцыянераў адступіла да вакзала.

Брэст. 22 чэрвеня 1941 г.

Старонкі абароны Брэсцкага вакзала

У гэты ж час на подступах да вакзала трымалі абарону групы начальніка станцыі М.Мартыненкі, лейтэнанта Бабылёва, упаўнаважанага Швырова... У цэлым, фарміраваннем абаронцаў удалося пратрымацца на подступах да будынка і ў памяшканні вакзала да поўдня 22 чэрвеня, але сілы былі няроўныя. А 12-й дня Вараб’ёў загадвае чыгуначнікам і пасажырам спусціцца ў сутарэнні вакзала.

Падвалы Брэсцкага чыгуначнага вакзала, дзе трымалася абарона.

Адзначым, што плошчы падземнай часткі перавышалі 1000 кв. м. Натуральна, там маглі размясціцца і грамадзяне, і ваенныя. Тры самастойныя групы пад кіраўніцтвам Вараб’ёва, Шымчанкі і Баснёва стварылі так званы “падвальны гарнізон”, а дзве апошнія потым аб’ядналіся ў адзін атрад.

Ультыматум

Такі паварот падзей прымусяў фашыстаў прымяніць іншую зброю. На досвітку 23 чэрвеня пачалася ідэалагічная “апрацоўка” змагароў. Праз гукаўзмацняльнік вораг прапаноўваў усім, хто знаходзіўся ў сутарэннях, здацца. “Нямецкія войскі ўжо пад Масквой”, — гучала ў дынаміках, і падобная інфармацыйная атака ў шэрагу выпадкаў падзейнічала: некаторыя грамадзянскія, асабліва жанчыны і дзеці, пачалі выходзіць. Частка з іх потым трапіла ў Брэсцкую турму. Як склаўся лёс астатніх — невядома.

Аднак тыя, хто не паверыў прапагандзе фашыстаў, вырашылі змагацца да канца. Яны рабілі дыверсійныя вылазкі, стралялі з вокнаў па ворагах... У адказ 24 чэрвеня захопнікі пачалі кідаць у разбітыя вокны дымавыя шашкі, пакулле, намочанае ў бензіне, забіваць вокны — па сутнасці, трупіць змагароў. У такой сітуацыі, пры адсутнасці інфармацыі звонку, асобныя групы паспрабавалі прарвацца з сутарэнняў. Гэта ўдалося фарміраванню на чале з Вараб’ёвым. Але ж ня-

мала змагароў засталася ў сутарэннях — у тым ліку аб’яднаны атрад Баснёва і Шымчанкі.

Да гэтай пары невядома дакладная дата ультыматума нямецка-фашысцкіх захопнікаў абаронцам вакзала: 26 або 27 чэрвеня фашысты ў апошні раз заклікалі абаронцаў здацца. “У вас ёсць час да 20.00”, — гучаў іх вердыкт, што, як можна здагадацца, праігнаравалі змагары.

І тады, не здолеўшы атруціць абаронцаў вакзала бензінам і газам, ворагі пачалі заліваць падвалы вадою. Ва ўспамінах Мікалая Ламакіна, сяржанта 45-й авіябазы 74-га авіяпалка пад кіраўніцтвам Паўла Баснёва, апісаны гэты жудасны гадзіны: “...Падвалы залівалі плыні бруднай вады. У падвальных каморах рэстарана захоўваліся мяшкі з цукрам, соллю, пячэннем. Усё гэта заталівалася. Станавілася цяжэй і цяжэй рухацца. Вось ужо пастаўлены адна на адну скрыні. Тыя, хто больш слабы, — на іх. Змагаемся за кожны метр, за кожны адсек.

Становішча — адчайнае. Вада ўсё вышэй, дасягнула грудзей. Камандзіры сабраліся вакол лейтэнанта (М.Шымчанкі. — Д.А.). Мы ўсё чуюм. Прымаецца рашэнне ісці на прарыв. Лепей загінуць у чыстым полі на зялёнай траве, чым у гэтай смардзючай жыжы. Мікалаі загадаў палічыць патроны і гранаты. Высветлілася, што боепрыпасу не багата. Правялі рухліваю разведку. Выбрацца магчыма толькі праз кацельню. <...>”.

“Наперад!”

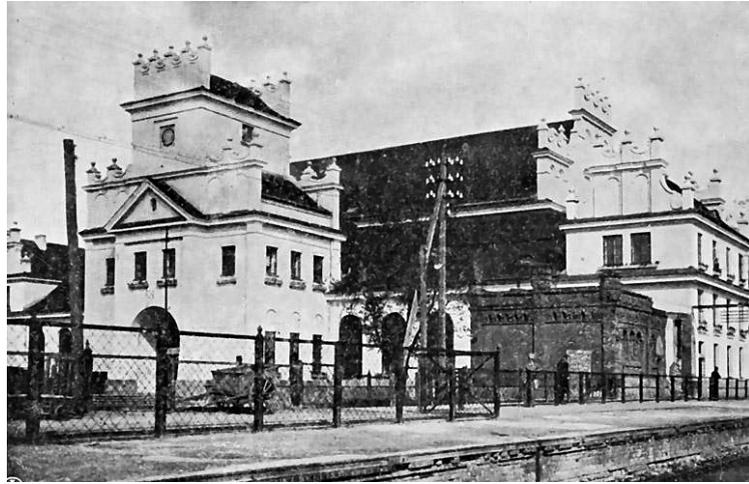
Трымацца ў вадзе, якая прыбывала, не было моцы. Тым больш, у ёй загінулі рэшткі прадуктаў, сапсаваліся батарэі, зброя. І прарыв было вырашана здзейсніць уначы з 1 на 2 ліпеня. Група пад камандаваннем Баснёва, прарывалася пад навясны перон праз люк бункера: спачатку — ваенныя, якія адцягнуць увагу на сябе, потым — грамадзянскія.

З успамінаў Мікалая Ламакіна: “...Усё! Затаяўшы дыханне, чакаем каманды. І вось кароткае, рэзкае, як біч, хоць і прамоўленае шэптам: “Наперад!”. На шляху — паравоз. Падскочылі да яго, — і тут нас знайшлі. Страляюць. Але — позна! Праскочыўшы паравозы, дрот, цагельную сцяну, бяжым агародамі, садамі Граеўкі. Удала выбраліся на паўночную ўскраіну горада і схаваліся ў няскошаных хлябах...”

Лічыцца, што з акружэння ў дні абароны вакзала прарваліся больш за 30 чалавек. Але асноўная частка групы Баснёва — Шымчанкі трапіла ў палон пры адыходзе да лініі фронту. Начальнік лінейнага аддзялення міліцыі А.Вараб’ёў пасля знаходжання ў адной з вёсак пад Брэстам здолеў трапіць у горад да сваёй сям’і, але тут жа быў арыштаваны і расстраляны. Павел Баснёў загінуў у нямецкім палоне. Але тыя, каму ўдалося выжыць, потым прымалі ўдзел у баях. Адзін з іх, відавочна тых падзей, сяржант Ламакін, узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга і некалькімі медалямі.

Усяго абарона Брэсцкага чыгуначнага вакзала доўжылася 10 дзён.

Падрыхтавала
Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ

Так выглядаў будынак Брэсцкага вакзала да вайны.

Сталь вайны і золата Перамогі

Новы будынак Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны з'явіцца ў парку Перамогі ў Мінску. Яго праект распрацавалі вядомыя беларускія дойліды. Аб тым, якім будзе музей, карэспандэнт "К" папрасіў расправесці аднаго з аўтараў — архітэктара, прафесара Акадэміі архітэктуры (МАН), двойчы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Віктара КРАМАРЭНКУ. — Вядома, днямі вы сталі лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Гэта ўжо другая такая ваша ўзнагарода...

— Першую сваю Дзяржаўную прэмію я атрымаў у 2005 годзе — за праект Чыгуначнага вакзала ў Мінску. Другую — за праект Нацыянальнай бібліятэкі. Разам са мной узнагарод за Мінскі чыгуначны вакзал і Нацыянальную бібліятэку былі ўдастоены архітэктар Міхаіл Вінаградаў, а таксама спецыялісты сумежных прафесій.

— Ці дапамог вам вопыт, набыты пры распрацоўцы праектаў вакзала і бібліятэкі, у працы над новым знакавым для сталіцы і краіны аб'ектам — будынкам Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны?

— Праца па стварэнні праекта музея доўжыцца год. За гэты час нараджана канцэпцыя і вядзецца актыўная распрацоўка архітэктурнага праекта. Апошні ўжо падрыхтаваны, прынята па архітэктуры і будаўніцтва Мінгарвыканкама і адобрана Кіраўніком дзяржавы. Канцэпцыя прадугледжвае сабой вобразнае інтэр'ернае рашэнне. Будаўніцтва музея плануецца распачаць у маі наступнага года. Над праектам Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны працуе аўтарскі калектыў. У яго складзе — галоўны архітэктар горада Віктар Нікіцін, архітэктар Андрэй Грышан.

— Наша газета пісала паўгода таму аб новым будынку музея. Ці змянілася штосьці з таго часу ў канцэпцыі?

— У вашым артыкуле была апісана канцэпцыя, якая для нас тады з'яўлялася агульным накірункам для далейшай працы. На сёння яна ўдакладнена, вобразнае рашэнне набыло больш падрабязныя архітэктурныя рысы.

— Дарэчы, наконце вобразу. Бібліятэка падобна на дыямент, а якое аблічча выбрана для музея?

— Мы адразу паставілі за мэту вобразнае рашэнне музея адлюстраваць тэму вайны, барацьбы, Перамогі нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Намі ставілася задача: будынак павінен быць унікальным і непаўторным. Гэта натуральная задача для кожнага архітэктара і для кожнага горада.

Пры распрацоўцы праекта мы ўлічалі перш за ўсё тое, што Вялікая Айчынная вайна скончылася Вялікай Пермогай нашага народа. І таму галоўны фасад, звернуты ў бок абеліска "Мінск — горад-герой", набыў, так бы мовіць, абрысы салюту Перамогі. Трэба нагадаць, што колькі дзесяцігоддзяў таму я і мае калегі — скульптар і архітэктар Валянцін Занковіч, архітэктары Вячаслаў Яўсееў і Вячаслаў Раманенка — сталіся аўтарамі праекта абеліска "Мінск — горад-герой". Але вернемся да тэмы вобразнага рашэння будынка музея. Я і сааўтары

абралі за аснову пераможную, мажорную тэму для фасада. Прычым цікава тое, што, калі практычна распрацавалі тэму, мы ў Інтэрнеце знайшлі фатаграфію салюту 45-га года, якая з'яўляецца

— Будзе прысутнічаць тэма металу, сталі, бо вайна — гэта сталь, суровы, прыгожы матэрыял, і тэма шкла. Калі сталь — гэта барацьба, дык шкло ў нас залацістага колеру — гэта Перамога.

На даху музея будзе прарзысты купал, выкананы са шкла, праз які можна нават з горада бачыць экспазіцыю Залы Перамогі. Тут можна будзе праводзіць урачыстыя мерапрыемствы.

Музей уключае чатыры асноўныя блокі, што сімвалізуюць чатыры гады вайны, чатыры франты, якія змагаліся за Беларусь. І гэтыя блокі аб'яднаны Дарогай вайны.

Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны будзе суперсучасным па сваім тэхнічным нацыні. На фасадзе ля галоўнага ўвахода ў парк на шкле змесціцца экран, сумешчаны са шклом па спецыяльнай тэхналогіі. Ролікі на экране можна будзе глядзець і ўдзень, і ўначы. І ўсё гэта стане працаваць па прынцепах манітора-камп'ютэра. Купал будзе ўвечары свяціцца, і прамяні салюту Перамогі займеюць працяг у выглядзе прамянеў лазера, што дазволіць бачыць будынак музея на адлегласці ў многія кіламетры, праспаўляючы Вялікую Перамогу.

Наталля КІРПІЧЭНКАВА
На здымках: так будзе выглядаць новы будынак музея звонку і знутры.

прататыпам абранай намі тэмы. Гэта кажа пра тое, што мы тэму адпрацавалі такім чынам, што асацыяцыя з пераможным салютам аказалася даволі поўнай.

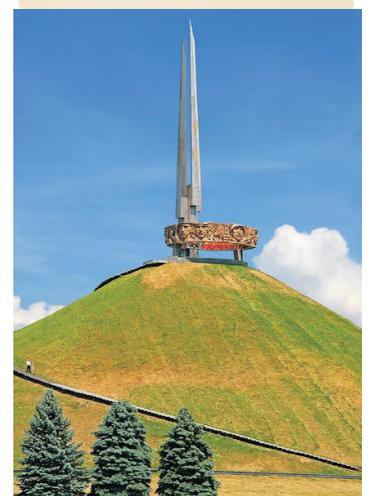
— Ваш будынак выглядае вельмі сучасна, у стылі хай-тэк. Якія матэрыялы будуць ужывацца пры яго ўзвядзенні?

Войска 3-го і 1-го Беларуска-польскага фронту в выніку стрэмітнай і праймаючай аперации з глыбокім абходным маневрам с флангу 3-го июля штурмом овладели столицей Советской Белоруссии городом М И Н С К.

Міншчына

Жыхары Мінскай вобласці ў святочным ліпені атрымаюць два падарункі: новыя дамы культуры плануецца ўрачыста адкрыць у вёсках Зембін на Барысаўшчыне і Лебедзева ў Маладзечанскім раёне.

А 3 ліпеня на Кургане Славы і ў Мемарыяльным комплексе "Хатынь" пройдуць мітынг-рэквіем, прысвечаны 65-годдзю вызвалення Беларусі і 40-годдзю з часу адкрыцця гэтых знакавых для кожнага беларуса мемарыялаў. 4 ліпеня на праспекце Машэрава ў Мінску адбудзецца мерапрыемства "Горад майстроў" з удзелам рамеснікаў з усіх абласцей нашай краіны. А 5 ліпеня ў вёсцы Вязынка, на радзіме Янкі Купалы, пройдзе "Фальклорная талка".

На старой мяжы

Сёння некаторыя сталічныя музеі ствараюць свае экспазіцыйныя пляцоўкі не толькі ва ўласных будынках.

Адным з такіх аб'ектаў стаў комплекс "Старая мяжа" каля Станькава, што непадалёк ад Мінска. У яго аснову пакладзена выстаўка ваеннай тэхнікі, а таксама "Партызанскі лагер". Па словах дырэктара Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Сяргея Азаронка, праца па стварэнні гэтых пляцовак амаль што завершана і да Дня Незалежнасці плануецца паказаць зробленае. У працэсе рэалізацыі праекта за адзін год былі асвоены сотні мільянаў рублёў са сродкаў агракамбіната "Дзяржынскі" і грошай, пералічаных інвестарамі за кампенсцыю пляцоўкі каля музея, дзе раней размяшчалася тэхніка.

Аднак, калі казаць пра паўнаватарскую дзейнасць гэтых экспазіцый, то, па меркаванні Сяргея Іванавіча, застаецца шэраг нявырашаных пытанняў. Цяпер галоўны клопат — у стварэнні неабходнай для прыёму гасцей інфраструктуры.

Сёлета дадаткова будзе падрыхтаваны кулямётны дот як частка абарончых раёнаў "старой мяжы". Каля Станькава захавалася частка акупацыйнага, капаніраў, бліндажоў пачатку вайны. Большая частка іх будзе рэканструявана, а некаторыя застануцца для паказу без змяненняў.

"Партызанскі лагер" таксама адноўлены цалкам па дакументальных крыніцах, у тым ліку — па баявых данясеннях змагароў. У дадзены момант вядзецца работа па напаўненні аб'екта лістоўкамі, газетамі і іншымі экспанатамі.

Ужо распрацаваны тэматыка-экспазіцыйныя планы. А ў бліжэйшы час музей гатовы арганізаваць і праводзіць экскурсіі для моладзі. Акрамя таго, на павінны ўзнікаць праблемы і з экскурсыводамі: плануецца, што адзін-два навуковцы супрацоўнікі будуць штодзённа знаходзіцца на тэрыторыі комплексу.

Кастусь АНТАНОВІЧ

Палітра Памяці

М.Манасзон.
"Разведчык А.Мяснікоў. 1942 г."

(Працяг. Пачатак на стар 3.)

У наступны дзень, 1 ліпеня, у Нацыянальным мастацкім музеі таксама адкрылася выстаўка, прысвечаная 65-годдзю вызвалення Беларусі. Яна называецца "Палітра памяці" і складаецца з двух частак: сумеснай экспазіцыі з фонду нашага Мастацкага музея, Цэнтральнага музея Вялікай Айчыннай вайны — з Масквы, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і экспазіцыі твораў беларускіх мастакоў 1940-х — 1980-х гг. са збору Нацыянальнага мастацкага музея рэспублікі (77 твораў 53 жывапісцаў, скульптараў, графікаў). У выстаўку ўключаны дзве невялікія персанальныя юбілейныя экспазіцыі твораў Лазара Рана і Людвіга Асецкага, якія ў свой час зрабілі значны ўнёсак у адлюстраванне падзей вайны. Пабудова паказу зроблена, у асноўным, адпаведна храналогіі мастацтва, пачынаючы з 40-х гадоў і да канца 80-х.

У фае музея экспануецца унікальная выстаўка паштовак і марак, прысвечаных Вялікай Айчыннай, якая арганізавана Міністэрствам сувязі, "Белпоштай" і Клубам філатэлістаў.

(Працяг на стар. 11.)

25 воябра ваши войскі в'ялікім
результате смелага абходно-
га манёвра авладалі абласным
цэнтрам Беларусі — горадам
Гомель.

Гомельшчына

На Гомельшчыне таксама прычакалі “культурных” падарункаў. У маі ў абласным цэнтры з’явіўся Музей гісторыі горада Гомеля, а ў чацвёртым квартале гэтага года плануецца адкрыць Гомельскі музей крміналістыкі.

Святочныя мерапрыемствы таксама распачаліся ў Гомелі 1 ліпеня. Раніцай адбылася сустрэча ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з кіраўніцтвам горада. Дарэчы, да святочнага дня тут былі ўсталяваны яшчэ дзве пліты з імёнамі лётчыкаў і маракоў, у гонар іх бессмяротнага Подзвігу ў час вызвалення Беларусі.

А святы пачнецца ў абласным цэнтры з малебнаў за Беларусь, якія пройдуць ва ўсіх цэрквах горада. У 11 гадзін стартуюць урачыстае шэсце і парад часцей Гомельскага ваеннага гарнізона, на плошчы Леніна адбудуцца ўрачысты канцэрт, распачне сваю работу V Рэгіянальны канцэрт харавых выканаўцаў “Спеўнае поле”. У Дзяржаўнай гісторыка-культурнай установе “Гомельскі палацава-паркавы ансамбль” пасля рэканструкцыі будзе адкрыта “Лебядзіная сажалка”. Бліжэй да вечара святочныя мерапрыемствы плаўна працягнуць да Лядовага палаца, дзе запланавана серыя канцэртных праграм і старт акцыі “Спяём гімн разам!”.

Яго вайна

Фатограф Васіль Іванавіч Аркашоў здымаў вайну розную. Выстаўка знакамітага франтавога карэспандэнта, арганізаваная Беларускай дзяржаўнай архівам кінафотафонадакументаў сумесна з Цэнтральнай бібліятэкай імя Я.Купалы праходзіць гэтымі днямі ў сталіцы.

З больш як 508 здымкаў Васіля Аркашова, якія знаходзяцца ў фондах архіва, для выставкі было адабрана 30 фотаграфій. Для шырокай публікі ў падобным — вялікім — фармаце яны прадстаўлены ўпершыню. “Нам хацелася, каб глядач убачыў у здымках Васіля Іванавіча менавіта аўтара з своеасаблівым поглядам, — падкрэсліў мастацкі афарміцель выставкі і старшы навуковы супрацоўнік архіва Геннадзь Дубатоўка, — каб людзі убачылі Фатографію, Чалавека, а не старонняга храніцёра падзей.

Чалавечны погляд Васіля Аркашова асабліва адчувальны ў такіх фотаздымках, як партрэт кулямётчыцы Алены Кулеш, якая больш нагадвае адну з рафаэлюўскіх мадоннаў, чым мужную салдатку, жартулівы партрэт-замалёўка повара-франтавіка, які з заплішчанымі вачыма адкрывае кацёл.

Фотакарэспандэнт выданняў “Уничтожим врага!”, “Красноармейская правда” Васіль Аркашоў прайшоў баявы шлях ад Мінска да Масквы і ад Масквы да Кенігсберга. Ён быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, двума медалямі “За баявыя заслугі” і іншымі ўрадавымі ўзнагародамі. У 1975 годзе яго франтавыя фотаздымкі на міжнародным конкурсе газеты “Правда” былі адзначаны Першай прэміяй. А на Усеаўскай выставцы, прысвечанай 30-годдзю Перамогі, — сярэбраным медалём і дыпламам II ступені.

Майстэрня № 5

Так, менавіта ў гэтай легендарнай майстэрні народнага мастака Беларусі, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Леаніда Дзмітрыевіча Шчамялява 30 чэрвеня адбылася творчая сустрэча журналістаў з яе гаспадаром. Гэтая сустрэча, арганізаваная Пастаянным камітэтам Саюзнай дзяржавы, прэс-цэнтрам Саюзнай дзяржавы на тэрыторыі Беларусі — выдавецтвам “Беларуская энцыклапедыя” імя П.Броўкі, не проста чарговае мерапрыемства. Гэта гутарка з намінантам на прэмію Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2009 — 2010 гады.

Пра жыццё і творчасць Леаніда Шчамялява падрабязна расказаў яго сябры: заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі “За духоўнае адраджэнне”, мастацтвазнаўца і журналіст Барыс Крэпак і заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, прафесар Уладзімір Тоўсцік.

Падкрэсліў, што Л.Шчамяляў вылучаецца на суісканне прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне выяўленчага мастацтва за значны ўклад у развіццё беларускай культуры, пашырэнне сяброўскіх узаемаадносін паміж брацкімі народамі Беларусі і Расіі, абагачэнне духоўнасці нацыі, і ў прыватнасці, “За стварэнне серыі высокамастацкіх твораў “Палітра майго часу”, якая аб’яднала два цыклы лепшых палотнаў розных гадоў. Усе яны атрымалі шырокае грамадскае і дзяржаўнае прызнанне.

Абодва гэтыя цыклы — “Дзеля жыцця на зямлі” (памяць пра Вялікую Айчынную вайну) і “Гісторыі свяжучая нітка” — па сваёй духоўнай сутнасці, змястоўнасці і высокім прафесійным узроўні з’яўляюцца не толькі важнымі складнікамі ў нацыянальнай мастацкай спадчыне Беларусі, але і ўкладам ва ўмацаванне адносін сяброўства і творчага супрацоўніцтва паміж дзяржавамі — удзельнікамі саюза Беларусі і Расіі.

Л.Д. Шчамяляў падрабязна адказаў на шматлікія пытанні журналістаў, падкрэсліў, што такія сустрэчы заўсёды прыносяць яму радасць і задавальненне.

Наш кар.
Фота Юрыя ІВАНОВА

Што на супрацьлеглым беразе Прыпяці — невядома...

(З успамінаў ветэрана)

Гэта была знакамітая ў ваеннай гісторыі Чарнігаўска-Прыпяцкая аперацыя. Больш за 60 гадоў прамінула з той пары — цэлае жыццё! — але Шчамяляў памятае ўсё: як ва ўпор білі па нашых байцах фашысцкія самаходкі, як немцы будавалі барыкады-завалы на перакрывацтвах чарнігаўскіх вуліц, хавалі ў засаду танкі, закідвалі ў наш тыл аўтаматчыкаў. Памятае, як ягоныя аднапалчане ішлі ў атаку, не думаючы пра гераізм і подзвігі: сапраўды, “не да ордэна — была б Радзіма”. Яны проста ішлі, таму што не маглі не ісці. Ішлі па сваёй зямлі і за сваю зямлю.

У той час сяржант Шчамяляў камандаваў толькі кулямётным аддзяленнем, і “ягона” вайна ішла на маленькім пятакі зямлі...

Напярэдадні фарсіравання Прыпяці (гэта ў накірунку беларускага гарадка Калінкавічы) у стралковым палку заставалася не больш як сто актыўных штыкоў, але салдаты, літаральна ўгрызаючыся ў зямлю, рухаліся наперад. Выйшлі да берага Прыпяці. Цішыня. Але што там, на супрацьлеглым беразе, невядома.

* * *

Леанід Шчамяляў: “А чацвёртай гадзіне 6 кастрычніка пачалося наша наступленне, але няўдачна: немцы ўпарта і адчайна абараняліся. Праўда, адзін з нас, хлапчук з Дзмітрыева-Льгоўскага, усё-такі падбіў нямецкую бронемашыну. Атакі доўжыліся цягам усяго дня. Былі і цяжкія страты. Загінуў наш камандзір роты Гладкі, мужны і светлы чалавек. Для нас ён быў не толькі камандзірам, але і таварышам, і бацькам. У зашмальцаванай гімнасцёрцы, энергічны, магутны, ён паспраўдзіў нас на бой “святы і правы”. Загінуў у балоцістым лесе, на маіх вачах, скошаны аўтаматнай чаргой. Што там казаць — менавіта такія людзі вялі нас да Перамогі...”

Было вельмі цяжка: страшная стомленасць, у роце з раніцы ні расінкі. Чакалі, хутчэй бы сцягнулі: ноччу нямецкія контратакі перапыняліся. Але пад вечар паступіў загад: зноў атакаваць. І непадалёк ад Калінкавічаў, у лесе, патанаючы ў балоце, наш узвод уступіў у апошні ў гэты дзень бой з гітлераўцамі. Памятаю як сёння: абыходзячы разбітую саракапятку, на нас ішлі ў псіхічную контратаку п’янаватыя здаравыя, як на падбор, фрыцы з аўтаматамі наперавес, з закасанымі па локцаў рукавамі, каскамі на рамянях.

Адзін з іх, немалады, высокі, бялявы (от жа запомніў!), і паспеў разануць мяне з аўтамата. Напачатку нічога не

Л.Шчамяляў. “Першы дзень міру” (аўтапартрэт).

адчуў — толькі тупы ўдар, нібы палкай ударыла ў левае перадплечча. Потым убачыў: кроў льецца, свішча, значыць, думаю, куля прайшла наскрозь. Аўтаматычна вышмаргнуў пакет, сям-так перабінтаваў руку і з цяжкасцю папластунскі папоўз да сваіх. У палявой санчасці зрабілі падбітоўку. Аказалася, што косць і локцевы нерв прастрэлены. Тут жа, без усякага замаруджання, выдаўшы мне карту апісання гісто-

рыі ранення, накіравалі ў палявы шпіталь (гэта ўжо тыл). Капітан медыцынскай службы агледзеў рану, пакруціў галавой і тэрмінова загадаў свайму персаналу даставіць мяне ў медсанбат пад Курск. Там, паставішы дыягназ — скразное кулявое раненне левага перадплечча з пераломам локцевай косці, — залічылі ў разрад цяжкапараненых”.

Леаніда чакаў глыбокі тыл...

Вырашылі рэдакцыйным калектывам упісаць у агульны летапіс 65-годдзя Вызвалення Бацькаўшчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сваю мемарыяльную старонку. Амаль кожны супрацоўнік «Культуры» распавядае ў гэтым «дзённіку Памяці і Болі» пра тое, што помніцца ў пакаленнях на генетычным узроўні. Гэта патрэбна не мёртвым — гэта патрэбна жывым...

Ад Оршы да Курскай дугі

...Толькі цяпер разумею, што для таты вайна і спасціжэнне «школы разведкі» пачаліся,

Аляксей Крушынскі (злева) з баявым сябрам. 1942 г.

мабыць, тады, калі яго, дваццацідзевяцігадовага журналіста, які на той час меў вопыт адказнага сакратара некалькіх «раёнак», ЦК КПБ накіраваў на працу ў пагранічны Чыжаўскі раён Беластоцкай вобласці. Ішоў 1940 год. Літаральна побач у агні палала Польшча. І, зразумела, яму, рэдактару пагранічнай раённай газеты на тэрыторыі цяпер ужо савецкай Заходняй Беларусі, даводзілася не толькі ўлоўліваць нюансы мяжы, але і друкаваць у газетных «перадавіцах» тое, што на ёй ды за ёй адбывалася ў адпаведнасці з патрабаваннямі цензуры сталінскіх часоў.

Але пра гэтыя забароны ў газетным кантэксце, пра тое, што любая выпадковая карэктарская памылка, якая выклікала пэўныя асацыяцыі і магла каштаваць у лепшым выпадку разборак на партыйным узроўні, тата не любіў расказваць. А вось тэма Вялікай Айчыннай вайны была ў нашай сям'і шчыmlіва-культываванай, як, прынамсі, і цяпер, пасля таго, як тры гады таму таты не стала... У мяне захоўваюцца ягоныя ўзнагароды, сярод якіх — ордэны Вялікай Айчыннай вайны першай і другой ступеняў, ордэны Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны», а таксама шматлікія медалі, што распавядаюць пра ратны шлях нашага з сястрой бацькі — Аляксея Сцяпанавіча Крушынскага.

...У дзень пачатку вайны тата разам з супрацоўнікамі рэдакцыі пачаў прабірацца з Беластоцкага рэгіёна ўглыб Беларусі. Прабіраліся цяжка, пад бамбёжкамі і артылерыйскім агнём. Апошні прыпынак адыходу — Орша, ад яе да малой радзімы таты — усяго некалькі кіламетраў. Гэты край ён ведаў да драбязінак, мабыць таму па заданні партыі яго пакінулі для арганізацыі актыўнай падпольнай дзейнасці менавіта тут. Тут, у Оршы, восенню 1941-га тату звёў лёс з будучым легендарным партызанскім камбрыгам Канстанцінам Заслонавым. У напісанай уласнай рукой таты аўтабіяграфічнай даведцы ёсць радкі: «...3 першых дзён Айчыннай вайны знаходзіўся на падпольнай рабоце на Аршаншчыне, а калі навісла пагроза арышту, па заданні партыйнага падполля быў накіраваны ў партызанскі атрад у якасці начальніка разведкі, а затым і начальніка штаба атрада імя Варашылава партызанскай брыгады Заслонава. За маю актыўную падпольную і партызанскую дзейнасць мая першая жонка была схопленая фашыстамі заложнікам і расстраляна гестапаўцамі ў жніўні 1942 года ў Крупках...».

Не магу не згадаць адзін эпізод з біяграфіі таты-разведчыка, пра які ён мне расказаў. Трэба было ўзяць «языком» нейкага высокага нямецкага чына, які праз Оршу вёз сакрэтныя дакументы. Бацька разам са сваёй групай разведчыкаў, пера-

апрунуўшыся ў адпаведны «канспіратыўны камуфляж», прыйшоў у рэстаран, дзе гэты чын чакаў перасадкі на цягнік. Тата, які меў настаўніцкую і журналісцкую адукацыю, на нямецкай мове так-сяк запрасіў таго фашыста за свой столік, прадставіўшыся эстонскім немцам, што не выклікала падазрэння з праблемамі ў вымаўленні. Калі эсаўца як след напілі сапраўдным бургундскім, з трафейных запасаў, віном, прапанавалі яму ў падарунак цэлюю скрыню такога ж. Ды толькі, маўляў, знаходзіцца яна ў машыне, што непадалёк ад рэстарана. Словам, на тым аўтамабілі сквапнага на півто «сакрэтчыка» ўзялі цёпленым. Пасля гэтай аперацыі за татаву галаву фашысты давалі 25 тысяч рэйхсмарак, аб чым паведамлялі развешаныя па Оршы ўлёткі.

Новы этап у партызанскім жыцці таты пачаўся з 1 лістапада 1942 года. «...Віцебскім падпольным абкамам партыі я быў як журналіст накіраваны на работу ў рэдакцыю Віцебскай абласной падпольнай газеты «Віцебскі рабочы», а затым ЦК КПБ зацверджаны рэдактарам газеты...» У 1943 годзе ад імя беларускіх партызан тата выступіў у Маскве ў Калоннай зале Дома Саюзаў. У вызваленым Мінску бацька ўдзельнічаў у легендарным партызанскім парадзе. Потым у кастрычніку 1945 года яго прызначылі галоўным рэдактарам рэспубліканскай «Настаўніцкай газеты», якую ён ствараў «з нуля» і працаваў у ёй амаль дзесяцігоддзе. Стаяў ён у 1956-м ля вытокаў Беларускага тэлебачання, дзе ўзначальваў рэдакцыю прапаганды, загадваў рэдакцыяй інфармацыі БелТА, рэдакцыяй Белдзяржвядата. Напісаў дакументальную кнігу «Взрывы над Днеп-

Герой Савецкага Саюза Аляксандр Гаравец. Перадваенны здымак.

ром» пра Канстанціна Заслонава, якая тройчы перавыдавалася ў Маскве агульным накладам амаль у мільён экзэмпляраў...

Тата пражыў шчаслівыя шэсць дзесяткаў гадоў з маёй матуляй — у дзявоцтве Соф'яй Канстанцінаўнай Гаравец, якая прайшла праз «сваю вайну». У прыватнасці, служыла на ваенным аэрадроме ў Бугуруслане. Родны брат мамы — Герой Савецкага Саюза, легендарны лётчык-беларус Аляксандр Гаравец, які 6 ліпеня 1943 года на сваім знішчальніку «Ла-5» збіў у адным паветраным баі на Курскай дузе 9 «юнкерсаў», гераічна ў той схватцы загінуў. Яго імем названы вуліцы, аэраклубы, школьныя музеі на тэрыторыі былога СССР і сённяшняй незалежнай Беларусі. А вось другі брацік, васьмнаццацігадовы мінамётчык Мікалай Гаравец, дасюль лічыцца «прапаўшым без вестак». Апошні ліст прыйшоў ад яго з датай «30 чэрвеня 1943», таксама з-пад Курска. Бабуля мая гібель сыноў не перажыла...

...Чырвоныя гваздзікі, перавязаныя георгіеўскай стужкай, пакладзём мы 3 ліпеня да надмагільнага помніка таты. Гэтыя кветкі ад нашай сям'і, як кропелькі крыві, заўсёды ўліваюцца ў духмяны акіян Памяці і на Плошчы Перамогі...

Людміла КРУШЫНСКАЯ

Вялікая Айчынная з майго роду ўцягнула ў свой вір дзесяткі сваякоў. І па бацькоўскай лініі (па мячы, як казалі нашы продкі), і па матчынай (па кудзелі). Хтосьці пайшоў у партызаны, хтосьці змагаўся ў падполлі, хтосьці, як мая маці, жыў на Веткаўшчыне ў акупацыі, хоць наўрад ці ледзь не штодзённыя хаванні на балотах ад угону ў Германію можна назваць жыццём... Бацька юнаком таксама паспеў паваяваць з фрыцамі і самай пашанотнай узнагародай лічыў медаль «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне». Але сёння распавесці хачу пра дзеда і двух дзядзькоў.

Мужыкі

Дзед Сцяпан. Сцяпан Дзмітрыевіч Рагін. Бацька майго бацькі. Чалавек суровы, «нягнуткі», катэгарычны. Я не памятаю, каб ён калісьці змяняў свае жыццёвыя погляды. Усё жыццё займаўся палітработай, выкарыстоўваючы пры гэтым самыя аўтарытарныя метады. Калі пасля вайны ўзначаліў адзін з райвыканкамаў Беларусі, яго баяўся ўвесь раён. Баяўся, але — паважаў, бо дзед на дух не пераносіў прыпіска, шкурніцтва, баязлівасці і п'янства. Ён не надта песціў мяне падарункамі, знішчаючы на карані любую праяву дзіцячай несамастойнасці. Маімі цацкамі на той час былі ордэны дзеда Сцяпана, а першай самастойнай высновай стала перакананне: любая справа можа атрымацца толькі ў сапраўднага мужыка. Што такое «сапраўдны мужык», я пачаў здагадвацца толькі пасля ягонай смерці ў 1980-м. Усе тры маіх дзядзькоў па бацькавай лініі сталі, як дзед, афіцэрамі, бацька — настаўнікам.

Вайну сям'я майго бацькі сустрагла ў Сморгоні, куды дзед накіраваў і ўсталёўваў савецкую ўладу. 22 чэрвеня ён пайшоў на фронт. Дайшоў да Германіі. На гэтым здымку, датаваным 18 лютага 1945 года, ён піша больш чым сцісла: «Сыну Мікалаю Сцяпанавічу (Майму бацьку. — Я.Р.) ад бацькі Сцяпана Дзмітрыевіча». А расшыфроўваецца ўвесь гэты афіцыйны, проста перакананы, вельмі

проста: «Мужыку ад мужыка, якія абараняюць Бацькаўшчыну і не забываюцца на свой радавод».

Дзень Перамогі для дзеда стаў дваінным святам: ён нарадзіўся менавіта 9 мая. Ён нічога не расказаў мне пра вайну ў гэты дзень, проста слухаў кружэлкі з ваеннымі песнямі Высоцкага. Я і па сёння не сумняваюся: вайну выйгралі менавіта такія мужыкі — сугнестыя, нягнуткія, прамалінейныя і ўпартыя.

«Вайны не бывае без атак, атак не бывае без рукапашнага бою, пасля кожнага мы гімнасцёркі выкручвалі», — распавядаў дзядзька Піліп, да к у р в а ч ы «Прыму» да жоўтых пальцаў... А гэта ўжо радавод «па кудзелі»: дзядзька Піліп — мамін брат. Піліп Аляксандравіч Дзям'янаў службу распачаў на дзяржаўнай мяжы пад Слуцкам у 1938 годзе, на Вялікую Айчынную ж пайшоў з Пінска. Дайшоў да Прагі. А потым была вайна з Японіяй, перамогу над якой дзядзька Піліп сустрэў аж у Порт-Артуры. Здымак, на якім дзядзька — ва ўвесь рост і ў поўнай баявой выпраўцы, сваякі атрымалі ў 1944 годзе. Вёска Купрэўка была ўжо вызвалена ад фашыстаў.

А быў дзядзька Піліп пяхотным капітанам. Ваяваў на «перадку» і ворагу глядзеў у вочы. За гэты «погляд» заслужыў процьму баявых ордэнаў і медалёў. А як ён граў на сяміструнцы! Пасля вайны стварыў у роднай вёсцы вельмі прыстойнае, як потым казалі, музычнае трыо: гітара, мандаліна, балалайка...

Дзядзька Васіль, артылерыйскі маёр (на даваенным здымку ён — з трохвугольнікамі на пяціцах), — легенда нашага роду. Інтэлігент, кніжнік, чалавек разважлівы і добры. Пабываў на фінскай вайне. У час Вялікай Айчыннай трапіў на Украінскі фронт, вызваляў Кіеў, знайшоў тут сабе жонку — зенітчыцу Іну. Пасля вайны атабарыўся з

ёю ў Кіеве. Акопныя выпрабаванні не злама-
На здымках: лі яго: дзядзька Васіль так і застаўся шчырым дзядзька Васіль; ды справядлівым...

дзядзька Піліп; Такімі, як гэтыя салдаты Вялікай Айчын-
дзед Сцяпан. най, я і імкнуся рабіць сябе і сваіх сыноў. Бо хочам застацца мужыкамі.

Яўген РАГІН

У 1939 годзе мой бацька Крэпак (Крыпак) Аляксей Уласавіч, ураджэнец Кіева, адразу ж пасля вяселля з маёй мамай Марыяй Іванаўнай Марозавай, быў прызваны Задонскім РВК Арлоўскай вобласці ў шэрагі Чырвонай Арміі. Спачатку службу праходзіў на поўдні Украіны, у толькі што створанай Адэскай ваеннай акрузе. Праз некалькі месяцаў, 6 студзеня 1940 года, на Каляды, нарадзіўся я, і мама дала мне імя — Эдуард, пра што і паведаміла мужу. Канешне, бацька радаваўся, што яго любімая “шэравокая Нюся” (так ён называў маму) нарадзіла сына, але быў зусім не ў захапленні ад імя. І ў першай жа паштоўцы папрасіў змяніць “старарускае “Эдуард” (“вартавы багацця”) — на славянскае “Барыс” (“змагар за славу”). Калі гэтае імя 10 красавіка 1940 г. мама змяняла ў сельсавеце, там у метрыку памылкова запісалі, што я нарадзіўся менавіта 10 красавіка.

Захавалася адна з даваенных фатаграфій, якая была паслана бацькам маёй маме 24 красавіка 1941 года з ваеннай часці, што тады часова знаходзілася ў Крывым Розе, потым — была пе-

ракінута ў Бесарабію. На здымку — больш за два дзесяткі вясёлых чырвонаармейцаў, якія абкружылі байца. Баец ліха выкручвае “крэндзель” ў нястрымных скоках. Шосты справа — мой бацька... На адваротным баку фота чытаем: “С 1-м Маём, Нюсенька! 24/IV 1941 г., г. Кривой Рог. На память моей дорогой Нюсеньке от ее Лёни (Так называлі бацьку блізкія. — Б.К.). Таких бывает несколько весёлых минут за несколько месяцев.

*Тебе, дорогая моя сероглазка,
Две строчки свои я пишу
О том, что для тебя
и сына-малютки
Я только надеждой живу.
Твой Лёня”.*

Верш, мабыць, не вельмі складны, але па сардэчным пачуцці ён для мяне даражэйшы за іншыя, прафесійна напісаныя, паэмы.

Калі пачалася вайна, мама таты (мая бабуля) Еўдакія Якаўлеўна з Кіева хутка эвакуіравалася ў г. Росаш Варонежскай вобласці, да сватоў Марозавых. Тым часам чырвонаармеец гаўбічнай батарэі Аляксей Крэпак, па ўспамінах маёй маці, свой, мабыць, першы бой прыняў летам 1941-га ў раёне Бендэр. Больш звестак ад яго не паступала...

У маім архіве захавалася паштоўка пад грыфам: “Народны камісарыят Абароны Саюза СССР” № ОП 0502 ад 5 лютага 1942 года, якая была паслана на адрас Марозава І.У. (майго дзед па маці) на запыт Е.Я. Крэпак пра лёс яго сына: “Звестак пра месцазнаходжанне чырвонаармейца Крэпака Аляксея на цяперашні час няма. У спісах загінулых, памерлых ад ран і прапаўшых без вестак ён не значыцца. Памочнік начальніка аддзела ўліку персанальных страт Упраўлення мабілізацыі і ўкамплектавання Чырвонай Арміі, Масква, вул. Фрунзе, 19”.

Так, у той цяжкі час адступлення нашых войск па ўсім фронце, канешне, было немагчыма ўстанавіць лёс мільёнаў савецкіх салдат і камандзіраў, асабліва тых, хто склаў свае галовы ў першыя ж месяцы вайны або апынуўся ў палоне. Ды хто і дзе мог весці тады такія пошукі?

Праз 40 гадоў мае пошукі звестак пра бацьку ў Падольскім ваенным архіве нічога новага не далі: “Без вестак зніклы...” Вось і ўсё.

А нядаўна ў Інтэрнеце на сайце аб’яднанай базы даных “Мемарыял” Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі знайшоў запіс: “Крыпак Аляксей Власавіч, краснаармеец, рядовой, б/п, 1914 г. р., г. Киев, призван Задонским РВК Орловской обл. в 1939 году. Письменная связь прекратилась с адреса МССР, гор. (неразборчива), п/почта 21/122...”

Барыс КРЭПАК

Надзея і Аляксей

Надзеі Бадзілоўскай, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, было восемнаццаць гадоў. Яна жыла разам з бацькамі Марыяй і Пятром Бадзілоўскімі і сваімі двума братамі ды дзвюма сёстрамі ў вёсцы Вялікія Рогі непадалёк ад Жлобіна.

У прыгожы летні чэрвеньскі дзень Надзея выправілася ў госці да сваёй цёткі Ніны ў Жлобін. Вярнуцца назад ужо было немагчыма: Вялікія Рогі і Жлобін пачалі бамбіць нямецкія самалёты. Адна бомба трапіла ў дом Бадзілоўскіх. Сям’я засталася без жылля...

Але Надзея не ведала тады гэтага. Бо разам з цёткай Нінай, яе дачкой Маяй паспяшалася сесці ў апошні цягнік, які ішоў на Усход, і паехаць далей ад вайны... Надзею родныя ўбачылі толькі пасля Вялікай Айчыннай вайны, калі тая завітала да іх у Жлобін. Яна распавяла, як трапіла на Урал, у горад Арэнбург. Маладая дзяўчына з Беларусі села ў цягнік у лёгкай летняй сукенцы, не паспеўшы ўзяць усе неабходныя рэчы.

У Арэнбургу набліжалася восень, рабілася ўсё халадней. Надзеі трэба было існаваць у новых, нязвыклых умовах, зарабляць на ежу, цёплае адзенне. Надзея Бадзілоўская вырашыла пайсці служыць у армію. “...Мы з сяброўкай Марыяй Бандарэнка, — пісала яна ў сваіх успамінах, — якая эвакуіравалася з Украіны, вырашылі пайсці на фронт. Зварнуліся ў райкам касамола і папрасілі накіраваць нас туды, дзе ідуць баі. Напачатку нам адмовілі, але ж настойлівасць не падвела...”

У красавіку 1942 года эшалон з дзяўчынамі-добраахвотніцамі з Урала прыбыў у Сталінград. Іх накіравалі ў 43-ці асобны ордэна Аляксандра Неўскага, ордэна Чырвонай Зоркі полк. Надзея атрымала спецыяльнасць сувязіста. Фронт ужо набліжаўся да Сталінграда... “Чэрвень 1942 года. Разам з аднапалчанамі — Мішам Капусціным, Лідай Беразоўскай, Галіяй Беражной — я ліквідоўвала абруў сувязі, які здарыўся нападлёк ад сталінградскай набярэжнай. Раптам на горад наляцела мноства нямецкіх самалётаў. Яны бамбілі пераправу праз Волгу, транспарт, які плыў па рацэ. Гэта была жудасная карціна, здавалася, што гарэла волжская вада: яна ў рацэ была барвова-чырвоная...”

Надзея пісала з фронту сваім родным, дасылала ім грошы. Як прыгадвае яе пляменніца Інаіда Жыткова, у час вайны

малалетні вязень канцлагера “Азарычы”, бацька Надзеі — Пётр Бадзілоўскі — набыў на дасланыя дачкой грошы карову. І ў сям’і ў галодныя 1944-м—1945-м з’явілася малако. А потым Надзея прыехала да родных пасля дэмабілізацыі. “Яна была апранута ў вайсковую форму, — прыгадвае пляменніца, — у ботах, берэціку, зграбнёнькая — такая прыгажуня! Распавяла пра сваё франтавое жыццё, за што атрымала багавыя ўзнагароды.

Распавесці ж Надзеі было пра што. Гэта здарылася напрыканцы вайны. Частку, дзе служыла сувязісткай, немцы разрэзалі напалову, што ўскладняла каардынацыю дзеянняў. Каб разведца абстаноўку, камандаванне пайшло на такі ход. Выбраві самую прыгожую дзяўчыну — ёй сталася Надзея Бадзілоўская, — і далі заданне: даставіць данясенне праз месца, дзе знаходзілася нямецкая частка. Маладуку сувязістку апранулі ў модныя тады майку і шорты ў клетку, зрабілі фрызуру з буклямі, якія насілі тады немкі, пасадзілі на веласіпед, а службовую паперу паклалі пад сядзенне... Надзея павінна была праехацца праз цэнтральную вуліцу населенага пункта. Сувязістка прыгадвала, што ўвесь час думала аб адным: толькі б не зваліцца, не спыніцца!.. Убачыўшы вясёлую прыгажуню на веласіпедзе, немцы, стоячы каля танкаў і гармат, пачалі ўсміхацца, прывітальна махаючы рукамі. Надзея не разгубілася і таксама абаяльна ўсміхалася ім у адказ, махаючы адной рукой, а другой моцна трымаючыся за руль. “Не ведаю, — прызнавалася

Надзея, — як я праляцела?! Мне нёс нейкі страх, натуральны чалавечы страх...” Мінучы тэрыторыю, дзе знаходзіліся немцы, Надзея Бадзілоўская прыехала на нейтральную паласу, а пасля выруліла ў месцазнаходжанне савецкіх войскаў і перадала данясенне, якое чакалі на гэтым баку. Разведка дала магчымаць савецкім войскам скаардынаваць дзеянні і пайсці ў атаку на немцаў з двух бакоў. Здзейсненае Надзеяй Бадзілоўскай было высока ацэнена: яе ўзнагародзілі медалём “За адвагу”.

Пасля вайны Надзея вярнулася на радзіму. Праз нейкі час выправілася ў Мінск вучыцца ў Вышэйшай партыйнай школе, дзе напаткала свайго будучага мужа — маладога светлавалосага, высокага прыгажуня-франтавіка, які прайшоў вайну ў складзе 49-га авіятэхнічнага палка, Аляксея Кірпічэнкава. Яго тату перад вайной рэпрэсавалі. І лёс бацькі вялікай сям’і дасюль невядомы, як невядомыя лёсы двух старэйшых братоў Аляксея — Мікалая і Леаніда. Яны загінулі на франтах Вялікай Айчыннай. З чатырох дзяцей засталіся старэйшая сястра Лізавета, якая перажыла фашысцкую акупацыю, і малодшы — Аляксей.

Пасля вайны Аляксей Кірпічэнкаў вучыўся ў Маскве на матэматыка, выкладчыкі прарочылі студэнту выдатную матэматычную кар’еру. А ён абраў прафесію журналіста. У пасляваенныя гады разам з паплечнікамі, былым партызанам Аляксеем Крушыным рабілі “Настаўніцкую газету”.

Так, яны былі першымі...

Наталля БАДЗІЛОЎСКАЯ

Да кропкі. І далей.

Перад тым, як напісаць гэтую згадку, адшукаў сваю нататку ў дзіцячую газету, дасланую туды дзесяць гадоў таму. Перачытаў свой школьны допіс і падумаў: бадай, тая размова пра вайну, што адбылася ў мяне, тады — васьмікласніка, з дзедам Фёдарам Апанасавічам Кульпіным, аказалася самай падрабязнай і самай запамінальнай. І больш гэтую тэму мы не закраналі. Але само жыццё прывяло да яе сёлета зноў і зусім нечакана.

Што запомнілася мне з расповедаў дзеда? Найперш тое, як ён трапіў у палон: у армію не бралі з-за хібаў зроку. У 1942-м фашысты пагналі моладзь з ягонаў роднай Арлоўшчыны ў Германію. Да Берліна дзверы вагонаў не адчынялі. Вязням да-

на іх — людзі ў форме, але скура ў іх — чорная-чорная. Аказаліся імі, зноў жа, амерыканскія салдаты, якія і параілі ісці ў Кёнігсберг. Сабраўшы рэчы, мой дзядуля далучыўся да групы былых палонных, якія вярталіся на радзіму. Іх чакаў шлях у 150 кіламетраў праз летнюю спёку, каля труб крэматорыяў канцлагераў, уздоўж апусцелых вышак з праэктарамі...

З Кёнігсберга праз Польшчу групу даставілі ў Гродна. Адтуль мой дзед, які да вайны атрымаў спецыяльнасць трактарыста, разам з двума дзесяткамі такіх жа палонных, як і ён, выправіўся ў Бабруйск, дзе і пражыў усё жыццё...

Да нядаўняга часу ў фінале папярэдняга абзаца магла б стаць кропка. Цяпер у ваеннай гісторыі маёй сям’і з’явіўся яшчэ адзін раздзел.

валі на суткі па адным сырым бураку і кавалку хлеба.

Фёдар Кульпін (першы злева). 1946 г. дзіўся ў 1899 г., РСФСР, Арлоўская

Лагер змяшчаўся ў Нурдлагене, работы былі на чыгунцы. На жаль, сёння мне не прыгадаць той стройнай ніткі апаведу, не знайсці, відаць, сшытка з запісамі, якія рабіў дзесяць гадоў таму. Але памятаю некалькі сваіх уражанняў. Дзед распавядаў, як білі людзей у тым лагерах: рускім — дванаццаць бізуноў, палякам — пяць, астатнім — па тры. І ўвесь час майму дзеду прыгадваліся тыя буракі — па адным на дзень.

...Вывзвалі лагер 2 красавіка 1945-га амерыканцы. Дзядуля з сябрам ужо збеглі тады з-за калючага дроту і хаваліся ў адным з нямецкіх мястэчак. Адноўчы, калі ўцёкачы выйшлі ў поле, пабачылі танкі.

Калі пісаў артыкул “www.Вялікая.Айчынная.Бу...” для нумара “Культуры”, прысвечанага Дню Перамогі, наблукаў у інтэрнет-прасторы на сайт базы даных “Мемарыял”, што ўтрымлівае звесткі аб савецкіх воінах, якія загінулі або зніклі без вестак на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Набраў прозвішча, імя і знайшоў сціплы радкі пра свайго прадзедка: “Кульпін Афанасій Васілевіч, рускі, нарадзіўся ў 1926 г., РСФСР, Арлоўская вобласць, Арлоўскі раён, пасёлак Музалейскі...” Прызваны на фронт Іван Афанасьевіч быў у тым жа ваенкамаце. “Чырвонаармеец, 216 сп.” загінуў 28 студзеня 1945 года, пахаваны ў польскім Цымпельбургу.

Абодвух не дачакалася жонка і маці Марыя Давыдаўна — мая прабабуля.

Сяргей ТРАФІЛАЎ

Спякотнае лета 1994 года, мне дзевяць гадоў. Я гуляю з маім дзядулем, Фёдарам Сямёнавічам Овадам, па Рыме (ён цудоўна ведаў італьянскую мову і часта ездзіў сюды з Беларусі перакладаць то для дзелявых, то для турыстычных груп). Градуснік у дзевяць гадзін раніцы паказваў 30 градусаў па Цэльсію, але зараз поўдзень і паветра неміласэрна гарачае. Я апрануты ў лёгкую майку, ружовыя шорты і сланцы. Дзядуля — у лёгкай сарочцы, светлых штанах і сандалях з цёмнымі шкарпэткамі.

— Дзядуля, як ты можаш насіць шкарпэткі па такім надвор'і? — пытаюся я.

— Ведаеш, Пеця, спякота — не холад. Холаду трэба баяцца, а спякоты — не. Тым больш, што ногі у мяне з некаторых пор прыгажосцю не ззяюць...

...Гэта быў студзень 1942 года. Мне — 17 гадоў. Зусім нядаўна я вучыўся ў Ленінградскім вучылішчы каманднага саставу Ваенна-марскога флоту, збіраўся стаць марскім афіцэрам. Але прыйшла вайна, над Ленінградам навісла пагроза акупацыі, і нас, кадэтаў, размеркавалі на фронт. Некаторыя трапілі на Балтыйскі флот, я — у Ладажскую ваенную флатылію. Адрозніе — у бой: на вартавым катэры мы падтрымлівалі эвакуацыю стралковых дывізіяў, якія апынуліся прыціснутымі нямецкімі часткамі да возера. Два разы ў катэр патрапілі мінамётныя снарады з берага, загінулі двое маіх саслужыўцаў (аднаго з іх я ведаў яшчэ па вучылішчы, ён вучыўся на год раней за мяне і збіраўся стаць адміралам, пераемнікам Нахімава і Мікалая Кузняцова). Таксама шмат маіх знаёмых, былых курсантаў, загінула тады пры абароне Валаамскіх астравоў. Мне і катэру, на якім я служыў, — шчасціла: мы паспяхова маневравалі і перавезлі шмат людзей, а таксама пару гаўбіц... Затым, у верасні, калі кольца вакол Ленінграда за-

мкнулася, было некалькі спроб дэсантавацца і разам з 54-й арміяй прарваць блокаду ў раёне Шлісельбурга, аднак спробы былі асуджаны: мы страцілі некалькі соцень чалавек і чатыры караблі.

Потым — адступленне, база ў Новай Ладазе, да лістапада перавозім грузы ў Ленінград, назад дастаўляем людзей: многія з іх ужо тады былі ў абсалютна жудасным стане... Голад узяў горад за горла; праз тры месяцы там памрэ мой дзядзька Пеця (у гонар яго цябе і назвалі). На борт невялікага катэра змяшчалася да тысячы чалавек, але борт не прасаджаўся: людзі літаральна ператвараліся ў бязважкіх анёлаў.

У лістападзе возера скавала лёдам. Перад намі паставілі задачу: арганізаваць сувязь па лёдзе. 18 лістапада мы суправаджалі першую аўтакалону, на Ладазе працаваў зімнік. Практычна кожны дзень мы вазілі харчаванне ў асаджаны горад, эвакуіравалі з яго людзей. Многія машыны, людзі засталіся на тым лёдзе з-за пастаянных артабстрэлаў, але галоўным ворагам нашым тады быў холад. У студзені былі дні, калі тэрмометр паказваў мінус 48...

У адзін з такіх дзён грузавік з лекамі, якія мы суправаджалі, зламаўся. Ахоўваючы яго, мы прабылі на лёдзе больш за суткі. Калі да нас падаспела дапамога, марозу я ўжо не адчуваў. Насупраць: па цэле разлівалася адурманьваючае, санлівае цяпло. Прыйшоў я ў прытомнасць ужо ў Новай Ладазе, у палявым шпіталі. На назе ў мяне не было вялікага палыца. Моманту ампутацыі я не памятаў, доктар толькі сказаў, што мне пашанцавала: каб яшчэ гадзіна, страціў бы ўсю ступню, а то і жыццё...

Потым былі тыл, інжынернае вучылішча, Перамога, паездка ў Італію за рэпарацыйнай падводнай лодкай. А спякоты я з тае пары зусім не баюся...

Пётр ОВАД

Гады вайны — гэта, безумоўна, гады страт, расстанняў і балючай памяці аб тых, хто не вярнуўся. Але здаралася на вайне таксама і тое, што называюць лёсам і Божай воляй.

Менавіта пра такія лёсавызначальныя гады вайны для маіх бабулі і дзядулі мне і хочацца расказаць.

У далёкім 1942 годзе маю бабулю (а на той час — 18-гадовую дзяўчыну Шуру) немцы, разам з дзесяткамі іншых дзяўчат з усёй Украіны, забралі на прымусовыя работы ў Германію. У нямецкім горадзе Бідрых яе і яшчэ пяцёрх дзяўчат накіравалі працаваць да мясцовага баўэра.

Пацяклі дні, напоўненыя цяжкай сялянскай працай, да якой нашым дзяўчатам было не прывыкаць. Засмучала толькі тое, што працуюць яны не на сябе і не для сваёй краіны, а на ворага.

А паблізу Бідрыха месціўся лагер для ваеннапалонных, дзе знаходзіўся, з другога года вайны, 24-гадовы Мікалай. Ён пайшоў на фронт з самага пачатку Вялікай Айчыннай вайны, ваяваў, а ў 1942-м годзе трапіў са сваёй часткай у акружэнне...

...Прайшлі тры доўгія гады вайны. У пачатку 1945-га савецкія і саюзныя войскі наступалі і вызвалілі ад фашыстаў краіны Еўропы. Усё вальней пачувалі сябе палонныя, якія працавалі на немцаў, чакаючы непазбежнага вызвалення. А некаторыя з іх вызваліліся і самі. У канцы лютага сем чалавек здолелі збегчы з лагера каля Бідрыха. Пагоня, якая кінулася ўслед за імі, нікога не адшукала. Пакутуючы дарогай ад голаду і холаду, салдаты з розных краін Еўропы — Чэхіі, Славакіі, Польшчы, Украіны і Беларусі — прабраліся якраз у тыя мясціны, дзе размясціўся хутар баўэра. Адна з дзяўчат заўважыла іх, паклікала сваіх сябровак і яны схавалі ўцекачоў.

Рызыкуючы сваім жыццём, дзяўчаты тры месяцы хавалі ваенных у невялікім свірне, на вышках, дзе было складзена сена. Да таго ж, у

дваіх палонных на цэле былі гнойныя раны, і тыя вельмі пакутавалі. Дзяўчаты кралі ежу, кармілі, палі салдат, абмывалі ды бінтавалі іх раны — і выхадзілі салдат, фактычна на вачах гаспадароў хутара, уратаваўшы жыццё былым вязням. А Саша з Мікалаем вельмі пасябравалі за той час, як уцекачы хаваліся на хутары...

Былі і зусім адчайныя сітуацыі. Саша заносіла ваенным сярод дня халоднай вады. Напаіўшы салдат, яна пачала спускацца з вышак, як раптам каля лесвіцы заўважыла гаспадара. Той з падазронасцю ў голасе запытаўся:

— Дзеўка, што ты там рабіла?

Саша зрабіла выглед, што не пачула і не зразумела таго, пра што пытаецца гаспадар. Раззлаваны, той выклікаў мясцовага паліцэйскага і яны пачалі віламі пратыкаць сена на вышках, спадзеючыся знайсці таго, хто тут схаваўся. Палонных уратавала тое, што яны паспелі падрыхтавацца і прытаіліся паміж перакрыццямі, дзе ляжала сена...

...А потым былі вызваленне амерыканскімі салдатамі і радасць ад дня Вялікай Перамогі. Саша і Мікалай разам вярталіся дадому і гаварылі, гаварылі... На мяжы з СССР Шуру амаль адрознілі, а ваенных яшчэ некалькі месяцаў трымалі для праверкі ў НКВС.

Калі Мікалая адпусцілі, ён прыехаў у Пінск, дзе ўладкаваўся працаваць шафёрам, і адрознілі паехаў на Украіну, да сваёй Шуры. Ён не мог забыць дзяўчыну, якая выратавала яму і яго таварышам жыццё. Яны ўзялі шлюб і пераехалі ў Пінск. Вось так вайна аб'яднала маіх бабулю і дзядулю — Аляксандру Беланожа і Мікалая Аўдзева.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

Мае дзядуля і бабуля па матчынай лініі — Мікалай Капыткоў і Кацярына Маршына — пад час вайны былі падлеткамі: бабулі — 14 гадоў, а дзядулю — 13. Абое партызанілі, у абаіх фашысты спалілі вёскі. Дзядуля родам з вёскі з незабыўнай назвай Рай, а бабуля — з вёсчкі пад Рагачовам, якая называлася, калі яшчэ існавала на карце, Каромка.

Па сутнасці, дзядуля і навучыў мяне з сястрой паважаць, любіць і шанаваць свята Перамогі. Ён заўжды браў нас на парад ветэранаў, ахвотна дзяліўся ўспамінамі пра партызанскае жыццё, граў на гармоніку ваенныя, і не толькі, песні — на публіцы і без... Падключай, карацей кажучы, усіх да свайго адчування вялікай радасці... Бабуля ж паводзіла сябе інакш: нічога не раскажвала, на парады амаль не хадзіла, аддаючы перавагу ціхаму сямейнаму святкаванню.

Разгадка гэтых паводзін асабіста для мяне прыйшла зусім нядаўна — год і два месяцы таму, — ужо пасля смерці дзядулі, калі высветлілася: мой дзед прыпісаў у свой час сабе пару гадоў. Атрымліваецца, яму было недзе паміж 11 і 13, калі ён пайшоў у партызаны да брата. Ён быў зусім яшчэ хлапчук, калі размаляваў партрэт Гітлера ў школе, калі ў атрадзе без дазволу пачалі страляць па фашыстах з кулямёта... Усе ягоныя прыгоды паўсталі для мяне, усёй маёй сям'і ў іншым святле. Мы зразумелі: вайна стала для дзядулі яго галоўным дзіцячым, падлеткавым успамінам — страшным і яркім адначасова.

Бабуля Каця выбрала іншы шлях: яна выра-

"...Зусім маладзенькая"

шыла ўсё забыць, бо была трохачкі старэйшая. Толькі цяпер, пасля столькіх гадоў, яна пагадзілася "парушыць маўчанне", бо, напэўна, раскажа пра вайну стала ўнутрана магчымым.

— Калі пачалася вайна, на фронт сышлі трое маіх старэйшых братоў. У 1942-м у партызаны выправіўся і самы малодшы, што яшчэ заставаўся з намі. У 1943-м партызанкай стала мая сястра Надзя, а потым і я.

Да гэтага часу фашысты ўжо спалілі нашу хату і ледзь не забілі бацьку: за тое, што ў нас увесь час спыняліся партызаны. Наша вёска стаяла на беразе Дняпра: мы нібы знаходзіліся ў нейтральнай зоне. З аднаго боку наступалі немцы, з іншага — абаранялася Чырвоная Армія. Да нас увесь час прыходзілі разведгрупы з розных бакоў. Памятаю, што ў бацькі быў стары човен, у якім ён перавозіў збег-

лых нашых палонных, партызанаў на левы бераг рэчкі, дзе стаяла Чырвоная Армія.

Бацьку не забілі толькі таму, што ён выглядаў вельмі старэнькім. Да ўсяго, як чалавек старасвецкі нікому ніколі не казаў "ты" — заўсёды на

"вы", дадаючы, у залежнасці ад абставін, "ваша сіяцельства" або "панства". Яго фашысты і пакінулі ў жывых таму, што палічылі "культурным чалавекам".

У партызанах я прабыла паўгода. Памятаю, самы страшны момант з таго перыяду быў, калі выхадзілі з акружэння. Фашысты імкнуліся загнаць наш атрад у пастку, але мы адступілі ўглыб леса і выратаваліся. Колькі нас загінула, як вырваліся адтуль — не хачу прыгадваць...

Затое застаўся ў памяці іншы момант: яшчэ да сыходу ў партызаны, калі фашысты выгналі нас з вёскі. Яны рыхтаваліся да абароны, і дамы перарабілі ў бліндажы. Я, мама і тата рушылі з торбамі ў суседнія блізныты. А па дарозе да нас прычапіўся адзін фашыст. Ён шукаў солі і патрабаваў, каб мы паказалі яму торбы. Я адмовілася, і ён раззлаваўся, вырашыўшы мяне забіць. Мяне выратаваў тата: ён стаў на калені і пачаў пра-

сіць. "Яна ж яшчэ зусім маладзенькая", — памятаю, угаворваў ён. Фашыст тады адчапіўся... Пасля гэтага выпадку я і вырашыла пайсці ў партызаны — за старэйшымі братам і сястрой.

А тры браты, што пайшлі на фронт, так дадому і не вярнуліся. Прапалі, кажучы, без весткі...

Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

“Самае цудоўнае — франтавое братэрства”

Мая бабуля Алена Васільеўна — чалавек нешматслоўны. Яна не з тых, хто вядзе рэй пад час сямейных бясед і, тым болей, выхваляецца перажытым. І калі ў мае рукі трапіў тоўсты сшытак фармату А4, чые старонкі былі густа спярэжчаны ўспамінамі, якія грунтоўца на франтавым дзённіку, я адкрыў для сябе “іншую” бабулю, даведаўшыся шмат новага пра самыя важныя гады яе жыцця. Зрэшты, раней, прызнацца, асабліва і не цікавіўся...

Гэтыя старонкі — своеасаблівы “ключ” да разгадкі таго пакалення, якое выйграла вайну. У той самы час, яны сведчаць пра тое, што ніякія катаклізмы не здатныя “адмяніць” юнацтва і знішчыць жывыя чалавечыя пачуцці.

Вайна заспела маю бабулю ў Ленінградзе, адкуль яе эвакуіравалі ў Навасібірск, насуперак сваёй волі, бо сэрцам яна імкнулася ў адваротным кірунку — на фронт. І гэтак прагненне было здзейснена: у маі 1942 года, па сканчэнні курсаў радыстаў, Алена трапіла ў зенітна-артылерыйскую батарэю, прайшоўшы з ёю шлях ад Белгарадскай вобласці да Чэхаславакіі.

Ілля СВІРЫН

Замалёўкі з натуры

Вытрымкі з успамінаў

Было юнацтва — дзівосяная і цудоўная пара жыцця, юнацтва, выхаванае на міфах, прыдуманых і рэальных станоўчых героях. Але ж як мы верылі ў тое, што такія героі ёсць, яны павінны быць, яны патрэбны! Як жа яны хвалявалі наша ўяўленне, заклікалі да подзвігаў! Гэтая вера надавала нам неймаверныя сілы, што ўвасобіліся ў самаадданай працы і абумоўлівалі прыярытэт духоўнага над матэрыяльным, а ў гады вайны заклікалі кожнага чалавека здаць іспыт на сумленнасць, праўдзівасць, вернасць доўгу.

У адказ на маю просьбу накіраваць мяне на фронт у ваенкамаце казалі, што я не маю патрэбнай спецыяльнасці: у войска бяруць толькі дзяўчат-урачоў, кіроўцаў, машыністаў... А мне здавалася, быццам нашы войскі адступаюць таму, што мяне там няма.

Яшчэ не ўсведамляючы ўсяго драматызму сітуацыі, у першыя дні на фронце мы адчувалі сябе, нібы школьнікі ў піянерлагеры. Усё — па раскладзе: пад’ём, сняданак, заняткі, ваенныя гульні, пад час якіх нас вучылі карыстацца бутэлькамі з запальнай сумессю — на выпадак танкавай

атакі. Але вайна не прамінула нагадаць пра сябе. Прагучаў сігнал паветранай трывогі. Пачуўся характэрны гул цяжкіх бамбардзіроўшчыкаў, і неўзабаве яны выплылі з боку лесу — наўпрост у напрамку нашай батарэі. Што тут пачалося! Дзяўчаты разбегліся хто куды. Пасярод батарэі стаў палітрук Белагураў, некалькі ненадатуральна махаў рукамі і ўтрапена крычаў: “Аго-оно! Аго-оно!”.

Якой блізкай была смерць! А ноч такая дзівосяная... Дзьмуў лёгкі ветрык, разносячы букет лясных водараў, у шэра-блакітным небе плылі прыгожыя буйныя аблогі, дзесьці ў гущыні спявалі салодкія, ледзь-ледзь шамацела лісце. І раптам закукавала зязюля. Я загадала: колькі гадоў яна мне напярочыць? Ці злітуецца над мною вайна? А зязюля ўсё кукавала і кукавала, прадвешчаючы даўгалецце...

Якія пачуцці выклікала ў мяне паведамленне аб капітуляцыі Германіі? Была радасць, але ж... быў і смутак. Тры гады я правяла ў вялікім калектыве, дзе мы пароўну дзялілі і холад, і голад, і гора, і радасць. Тут было самае цудоўнае — франтавое братэрства. І вось надышоў час развітацца. Наперадзе адзінота, самастойнасць, невядомасць...

Да мяжы ехалі ў адным вагоне. Але потым нашы шляхі разышліся: Ленінград, Тамбоў, Сібір, Украіна... Абмяняліся адрасамі. Валя Арыстава, Таня Пахомава і я, павесіўшы на плечы свае рэчмышкі, выйшлі з вагона, развіталіся з іншымі дзяўчатамі, потым пастаялі паміж рэйкамі некалькі хвілін, апусціўшы галовы, і моўчкі разышліся ў розныя бакі. Не было сіл вымавіць хаця б якія словы...

У вайны-пачвары не дзіцячыя твары

Дзед Яша — родны брат маёй бабулі па матчынай лініі — вярнуўся з фронту без ног. Пра вайну раскажаць не любіў: відаць, надта балелі тыя раны — не толькі фізічныя, а, найперш, душэўныя, што дакранацца да іх не хацелася і праз гады. І вулічныя гульні-стралялкі “ў вайнушку” не выносіў — у яго ажно твар перакошваўся: “Вайна — пачвара, а не вашы прыгоды”.

Выратоўвала яго праца на ўласнай сядзібе, дзе кожная травінка была прылашчана ягонымі рукамі. У яго была машына. Інвалідная. “Запарожац” з ручным кіраваннем. Але ўсё роўна па тых часах — раскоша. Былі і пратэзы — таксама для таго часу добрыя. Ён мог на іх хадзіць. І ніколі не скардзіўся — нават жартаваў: маўляў, мне не пагражаюць пераломы — гэта ж такая перавага! Але на гародзе ён працаваў, як сам казаў, “басанож”: адштурхваючыся рукамі ад зямлі, перасоўваўся на гэткай дошцы з калёсікамі. І зноў жартаваў: “Во пашанцавала — нахіляцца не трэба!”

Спраўдны кошт тых “шанцаванняў” ды “раскошных пераваг” ведалі хіба самыя блізкія. Адночы ўвечары, калі мы ў яго гасцявалі, я раптоўна забегла ў хату: ці то цацку забылася, ці то яшчэ што. І пачула жудасныя стогны — літаральна звярыныя, скрозь сціснутыя зубы. Яны даносіліся з таго пакоя, у які заходзіць мне было забаронена. Дый як зойдзеш, калі дзверы там былі звычайна зачынены? Я спужалася, пабегла да бабулі, а праз

неякі час убачыла дзедува жонку, што выходзіла з таго пакоя са стосам акрываўленых ануч, якімі дзед абкручваў свае кульці: на тупаўся за дзень па спякоце, расцёр усё ў кроў, дый гналіся яго раны, — ажно да самой смерці.

Ветэранам Вялікай Айчыннай быў і куды больш маладзейшы стрыечны брат маёй бабулі, які жыў у Куйбышае. Памятаю, як ён скарыстаў свае “ветэранскія льготы”, каб дапамагчы мне... трапіць на прэм’еру оперы Сяргея Сланімскага “Марыя Сцюарт” у тамтэйшым оперным тэатры. Бiletаў, вядома, не было, заставалася хіба надзея на “ўваходныя”, без месца. Але дзед Коля ўздыхнуў, надзеў парадны мундзір з усімі ўзнагародамі — і мы крочылі ў тэатр удваіх (праўда, да адміністрацыйнага ён звяртаўся без маёй дапамогі).

Старэйшая сястра майго бацькі, які ў вайну быў маленькім хлапчуком, не дачакалася з фронту жаніха, — так і не выйшла замуж. Не было сваіх дзяцей яшчэ ў адной маёй цёткі: тая ўзяла на выхаванне трох суседскіх немаўлят, што засталіся сіротамі. А мая маці і бабуля Соня, якая

ў вайну працавала на ваенным заводзе ў Ташкенце, шмат гадоў шукалі, ды так і не знайшлі тую дзяўчынку з эвакуіраваных, што “прыбілася” да іх. Падышла і запыталася: “Вы не бачылі маю маму? Яна самая прыгожая!” Паабяцалі, што знойдуць, узялі да сябе, а тая праз нейкі час знікла: пайшла шукаць сваю маці далей...

Надзея БУНЦЭВІЧ

На здымку: Якаў Дзмітрыевіч Сенькоўвіч.

Хлеб

Мой тата Сяргей Аляксандравіч — 34-гадовы інжынер — у 1941-м працаваў начальнікам цэха на феадасійскім ваенным заводзе. Калі пачалася вайна, завод эвакуіравалі ў тыл і мы пераехалі ва Уральск. Мне было 2 гады.

Жылі ў пакоі з земляной падлогай — зямлянцы. Зімы ва Уральску — суровыя, клімат — рэзка кантынентальны. Печка-“грубка” тапілася ўвесь дзень. Языкi полымія лянотна палізелі вуголле з прыгожай назвай “антрацыт”.

Адзіным прывсмакам была макуха — спрасаваныя рэшткі сланечнікавых семак. Памятаю, хлапчукамі ўзлазілі на высокі плот і глядзелі на ўздагон салдатам, што крочылі строем з песнямі, адпраўляючыся на фронт. За спінамі ў салдат віселі мізэрныя заплечнікі-кайстры. Нам падабаліся страявыя песні, і мы гулялі ў вайну, напяваючы: “Солдатушкі, бравы ребятушкі, где же ваши жёны...”

Мамін брат Лёнічка загінуў на Ленінградскім фронце. Памятаю, як мама ціха плакала, стараючыся, каб мы не заўважылі ейных слёз.

На самым золку бацька сыходзіў на працу. Вяртаўся позна ноччу, прыносячы ў дом з марозным паветрам заводскія пахі: масла і металу. Наш пакойчык ажываў. Мама падавала на стол некалькі бульбін, звараных з лупінамі, і дзяліла на ўсіх пароўну. Прыход таты адзначаўся шумнымі расказамі: “Я галодны, як воўк!” і “Муста (рабочы-казах) узяў кубак з пакостам і выпіў. Мы яму: “Атруцішся!”, — а ён хітра прыжмурыўся: “Не, начальнік, падманваеш: гэта — сланечнікавы алей!”

Тата ўсуджаў мяне на калені:

— Іду я па вуліцы. Раптам насустрач мне, як ты думаеш, хто? Не паверыш: заяц! Спраўдны заяц-бяляк. Яны, зайцы, зімой беляы, каб на снезе не было бачна. Заяц да мяне: “Гэта ў цябе сыноч Юра?” “Так”, — кажу. “Вось, перадай ад мяне!” З таямнічай усмешкай тата апускаў руку ў кішэню і даставаў лустачку чорнага ржанага хлеба.

Нічога больш смачнага ў жыцці, чым гэты “падарунак ад зайца”, я не каштаваў.

У 1965 годзе, працуючы ў АПН, прыехаў я ў вёску Расна, у знакаміты калгас “Советская Белоруссия”. Старшыня Уладзімір Бядуля пабудоваў па індывідуальным праекце Палац культуры. Пасля экскурсіі старшыня запрасіў у калгасную сталуюку,

Заўсёды заставаўся жывым

Мая бабуля, Любоў Міхайлаўна, памерла 15 лістапада мінулага года. З 95 гадоў, што адвёў ёй лёс, 67 яна пражыла адна. Не, безумоўна, поўная адзінота ёй ніколі не пагражала, побач, часцей за ўсё, нехта быў: родныя, суседзі, кватранты. Але калі дапамагаў ёй афармляць нейкія дакументы, ці калі размова заходзіла пра дабаўку да пенсіі, маё вуха заўсёды рэзала сухая казённая фармуліроўка: “Член сям’і пагібшаго”.

Насамрэч, дзядуля не загінуў. Афіцыйна — ён знік без вестак, а для нас заўсёды заставаўся жывым, і мая маці, якая нарадзілася за паўгода да вайны і таму не помніць свайго бацькі, яшчэ на пачатку 90-х гаварыла, здаецца, ні да кога не звяртаючыся: “Трэба шукаць: можа, жывы яшчэ. Можа, у Канадзе, Аўстраліі... Бываюць жа выпадкі!”

Чалавек не можа знікнуць бяследна. Выпадкі сапраўды бывалі: людзі — знаходзіліся. І сапраўды: ці можа пасля чалавека, дарослага, здаровага, у якога — сям’я, дзве дачкі, новы дом у райцэнтры, добрая праца ў Пушавіцкім леспрамгасе, застацца толькі шэрая паперка з чорным надпісам?

Калі па шчырасці, і маці, і бабуля, і ўся наша сям’я ў глыбіні душы заўсёды ведалі адказ на страшнае пытанне. 22 чэрвеня 1941 года, вярнуўшыся з нядзельнага кірмашу, бабуля даведалася ад суседкі: мірнаму жыццю і яе асабістай шчасцю прыйшоў канец. Наступным ранкам дзядуля і астатнія камуністы (было іх не так шмат) селі ў грузавік і паехалі ў Мінск, у абласны ваенкамац. Але вярталі зноў дома: ваенкамац, як і ўся сталіца БССР, быў пусты, і куды ехаць ды што рабіць, ніхто ў Мінску дакладна не ведаў. Ваеннаабавязаныя з Мар’інай Горкі параіліся і вырашылі вяртацца дадому, каб наступным ранкам выправіцца ў кірунку Магілёва, дзе, па чутках, і знаходзіліся асноўныя сілы Чырвонай Арміі, у складзе якой дзядуля зусім нядаўна вызваліў заходнія вобласці Беларусі ад белапалкаў.

Дзядуля ніколі больш не вярнуўся. Застацца дома ён не мог, хоць шмат хто з аднагодкаў і застаўся: усю акупацыю ціха працавалі і займаліся гаспадаркай, каб быць прызванымі ў савецкае войска і загінуць у 1944-м. Плёна, справа была не толькі ў партыйным білеце ў дзядулевай кішэні, і не толькі ў сумленні, у патрыятызме. Проста, так было спрадвек: мужчына павінен бараніць сваю краіну, нават калі яго сям’я застаецца без кармільца, гаспадара.

Наступным ранкам дзядуля зноў развітаўся, зноў пацалаваў дачок... Праз некалькі дзён пачалося знакамитае супрацьстаянне на Дняпроўскім рубяжы. У нашай сям’і заўсёды ведалі: менавіта там і застаўся наш дзядуля. Ведалі, але спадзяваліся на лепшае. Вось і цяпер, калі дзядуля і бабуля нарэшце разам, я ў які раз спрабую знайсці пра ягоны лёс нешта новае. Але Інтэрнет выдае адзін і той жа радок: “Довнар Антон Семенович. 1910 г.р. Пропал без весті в октябре 1944 г.”.

Звесткі пра кастрычнік 1944-га — умоўныя, пра гэта сведчыць адсутнасць месца знікнення і дакладнай даты. Мар’іну Горку вызвалілі ад немцаў на дзень раней, чым Мінск. Калі б дзядуля быў жывы, ён абавязкова ведаў бы пра тое і да кастрычніка, безумоўна, напісаў бы ліст ці знайшоў бы іншы сродак сказаць пра сябе. Зразумела, што, хутчэй за ўсё, вайна скончылася для яго вельмі хутка... Для бабулі яна так і не скончылася: заставаўся ўспаміны пра мужа, пра тое, як жылі да вайны, пра тое, як у часы ліхалецця яе з дачкамі выгналі з хаты паліцаі, як пасля вайны будавала новую хату, і як доўгія гады на ёй і яе дзецях стаяла пячатка “Член сям’і прапаўшага без весті”. Да салдацкай удавы яе “павысілі” не адразу.

Як і многія старыя, што перажылі вайну, бабуля не любіла яе ўздзаць. Але заўсёды плакала 9 мая і 3 ліпеня... Вось такая сумная гісторыя.

Вечная памяць вам, мае бабуля і дзядуля!

Антон СІДАРЭНКА

Мама, тата, сястра Аля і я. 15 красавіка 1941 г.

дзе пачаставалі абедам. Калі падавалі гарбату, Бядуля ўзяў хлебную скарынку і, смакуючы, з’еў яе, макуючы ў кубку.

У газеце “Знамя юности” ў 1960-х працаваў Валянцін Дончык, сын палка. Усю вайну прайшоў, узнагарод было намерана, але ён іх ніколі не насіў. Толькі аднойчы на Дзень Перамогі мы ўбачылі і абамлелі.

Рэдакцыя была дружная, “тусаваліся” ў адным пакоі. Нехта даядаў “сабойку”-бутэрброд. Той кавалачак хлеба, што застаўся, “даядаючы”, прыцэліўшыся, кінуў у сметніцу. Гэта заўважыў Дончык:

— Як ты мог! — Валянцін дастаў скарынку, паклаў яе на стол і мы пачулі маналог пра цану хлеба, пра гонар і годнасць, пра сумленне.

— Ніколі больш так не рабі, — завяршыў Валянцін.

У паўсядзённым жыцці мы забываемся пра самі сабой зразумелыя рэчы. Пра хлеб згадваюць, калі яго няма.

Была Вялікая Айчынная вайна. Нельга забыцца пра Подзвіг герояў фронту і тылу.

Юрый ІВАНОВ

27 чэрвеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылося ўрачыстае адкрыццё VIII Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур, прымеркаванае да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Далей фестываль будзе крочыць па ўсёй краіне, ахапіўшы не толькі абласныя цэнтры, але і іншыя гарады, мястэчкі, вёскі. А менш чым праз год, 4 — 6 чэрвеня 2010 г., свята дасягне Гродна, дзе і пройдуць, паводле традыцыі, асноўныя фестывальныя ўрачыстасці.

Кветка сяброўства

Фестываль нацыянальных культур уваходзіць у пяцёрку самых значных фестывалаў Беларусі. Гэта свята — лепшае свечанне таго, што прадстаўнікі ўсіх народаў маюць у Беларусі роўныя правы і магчымасці, у тым ліку для захавання і развіцця сваіх адметных культур.

— Беларусы і ўсе нацыянальнасці, — падкрэсліў на гала-канцэрце адкрыцця фестывалю міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка, — жывуць у нашай краіне ў згодзе, супрацоўніцтве і садружнасці. Так склалася гістарычна, гэта ёсць сёння і, я ўпэўнены, будзе заўтра. І мы можам па праве ганарыцца гэтым!

На плошчы перад філармоніяй разгарнуліся міні-падвор'і нацыянальных культур, дзе можна было набыць вырабы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і

пакаштаваць стравы нацыянальных кухняў. На прыступках ішла тэатралізаваная дэя "Беларусь — наш агульны дом". Свята не магло не прыцягнуць увагу не толькі запрошаных гасцей, але і звычайных мінакоў. Таму на прэс-канферэнцыі, якая папярэднічала гала-канцэрту ў самой філармоніі, былі выказаны не столькі новыя інфармацыйныя сведчанні, колькі словы падзякі — найперш, Міністэрству культуры за падтрымку гэтага фестывалю, аднаго з найбольш унікальных у свеце.

Сярод удзельнікаў канцэрта адкрыцця былі расіяне, украінцы, малдаване, азербайджанцы, індыйцы, туркмены, карэйцы, цыгане, яўрэі, армяне, афганцы. Беларусы прэзентавалі выступленне ансамбля старадаўняй музыкі "Пастараль" і кампазіцыі "Лявоніха" і "Крывічы" Дзяржаўнага ансамбля танца, што сімвалізавалі глыбінную этнічную еднасць славянскіх народаў і, адначасова, нашы ментальныя асаблівасці.

Канцэрт атрымаўся папраўдзе шматкаляровым — як пялёстка кветкі, што стала фестывальнай эмблемай. Як справядліва адзначыў у яго фінале дырэктар фестывалю, начальнік аддзела культуры Гродзенскага гарвыканкама Генадзь Жалызняк, гэтае свята нашага сяброўства, пракрачыўшы ўрачыстым маршам па ўсёй краіне, знойдзе водгук у сэрцах і душах людзей.

Надзея БУНЦЭВІЧ
На здымках: пад час адкрыцця фестывалю.
Фота Андрэя СПРЫНЧАНА

Нацыянальны мастацкі музей. Фрагмент экспазіцыі з Цэнтральнага музея Вялікай Айчыннай вайны 1941 — 1945 гг. у Маскве.

Памяць... Бадай, гэтае шырокае паняцце сёння, у 65-гадовы юбілей вызвалення Беларусі, асабліва востра пранізвае ўсё наша грамадства, у тым ліку і мастакоў. Памяць — гэта любоў, бо мы памятаем, што было ў нашай Айчыне ў "сороковые-роковые", "свинцовые-пороховые" — горкага, гераічнага, трагічнага і светлага таксама. Памяць чалавечага сэрца, нянавісць да вайны, сённяшняе і будучае цудоўнай роднай зямлі, якую мы адваівалі ў цяжкіх баях, — гэта і ёсць наш "момант ісціны", наша ментальнасць, наша душа.

(Заканчэнне на стар. 13.)

Першай справай — самалёты?

Беларускі дзяржаўны музычны тэатр прысвяціў 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў музычную камедыю "Нябесны ціхаход" М.Самойлава. 2 ліпеня спектакль праходзіць двойчы, у час дзённага паказу зала цалкам аддадзена ветэранам.

— Тэма вайны і вызвалення Беларусі для мяне — святая, — распавёў карэспандэнт "К" расійскі кампазітар Марк Самойлаў. — Усе мае сваякі па бацькоўскай лініі — родам з Беларусі. Зараз, прыехаўшы ў Мінск, я знайшоў дом па вуліцы Інтэрнацыянальнай, дзе яны жылі. Усе пайшлі на фронт, многія загінулі (дарэчы, мой старэйшы брат, які прайшоў усю вайну, быў лётчыкам). Свая памяць пра вайну і ў маёй жонкі — заслужанай артысткі Карэліі Любові Дзяменцэвай, якая выступіла рэжысёрам гэтага спектакля. Яе цётка была палкоўнікам медыцынскай службы, дайшла да Берліна. Сам я ў вайну быў маленькі, але памятаю блакадны Ленінград. Увесь час хацелася есці, было вельмі холадна. Мы спалілі ледзь не ўсю мэблю і нават 100-томны збор твораў Льва Талстога. Калі пачыналіся бамбёжкі, я вельмі пужаўся, зрываўся галавой у матчыны падол і крычаў: "Схавайце мяне! Я не хачу бацьчы, як буду паміраць!" З усяго нашага двара выжылі толькі тры дзядзюкі... Але вайна — гэта не толькі кроў і смерць. Жыццё ўсё роўна працягваецца. Менавіта пра гэта — наш "Нябесны ціхаход". Гэтую, падкрэсліў, лірычную музычную камедыю я напісаў у 1995-м, адштурхнуўшыся ад вядомай кінастужкі з музыкай Васіля Салаўёва-Сядога, дзве песні якога выкарыстаў у сваёй партытуры. Я шмат супрацоўнічаў з гэтым выдатным творцам, шмат вучыўся ад яго, таму сваю працу лічу яшчэ і данінай памяці майстру. Мабыць, штосьці ўдалося, бо камедыя, прасякнутая дабронай і каханнем, ішла і працягвае ісці ў многіх тэатрах, ужо сёння ў нас

ёсць прапановы паставіць яе да наступнага Дня Перамогі яшчэ ў адным тэатры Расіі. А пад час самай першай прэ'еры ў Кемераве да мяне на сцэну выйшла старая жанчына і вымавіла скрозь слёзы: "Дзякуй, сыноч!" Потым мне казалі, што гэта была адна з тых легендарных лётчыц, пра каго наш аповед.

У спектаклі занятая пераважна творчая моладзь тэатра. Як заўважыла прамадонна тэатра Наталля Гайда, артысты, сутыкнуўшыся з вайнным часам, сталі яшчэ больш прыгожымі, адухоўленымі, працавалі з азартам. Дый ігралі яны, па сутнасці, саміх сябе: тых, якімі былі б, апынуўшыся на той вайне. Пры гэтым пастаноўчая група прынцыпова не звярталася да ваенных кансультаў, каб акцэнтаваць умоўнасць тэатральных сродкаў. Гэтак жа прынцыпова рэжысёр адмовілася ад прафесійнай балетнай трупы: маўляў, салісты і артысты хору павінны ўсё рабіць самі, ды не чакаць, пакуль ім прапануюць паўтарыць тыя ці іншыя мізансцэны, а шукаць іх самастойна.

Адданасць нашай трупы, якая пачала працаваць над "Нябесным ціхаходам" ужо праз два тыдні пасля прэ'еры "Бабінага бунту", характарызуе і такі факт, агучаны на прэс-канферэнцыі: у тэатр была даслана адно толькі партытура, і дырыжор Мікалай Макарэвіч сам распісаў усе партыі.

Н.Б.
Фота Ігара КУЗНЯЦОВА

Негалівудская даставернасць

Яшчэ не так даўно ў гэтай непрыкметнай аднапавярховай камяніцы быў звыклы корпус прафтэхвучылішча. Пра падзеі, што тут адбыліся многія гады таму, памяталі толькі сцены, а не людзі, якія ў іх знаходзіліся. Цяпер у Навагрудку з'явілася новая адметнасць — адзіная на Беларусі музейная экспазіцыя, прысвечаная тэме халакосту. Размешчаная, да таго ж, непасрэдна на месцы падзей — у будынку былога гета.

У адной з намінацый Рэспубліканскага агляду конкурсу на лепшы музей года па патрыятычным выхаванні моладзі (яго вынікі былі апублікаваны ў "К" № 25) плён працы Навагрудскага гісторыка-краязнаўчага музея заняў другое месца, саступіўшы толькі Беларускаму дзяржаўнаму музею гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і аперэдыі многія іншыя ўстановы зусім не раённага маштабу.

Адчыняеш дзверы — і ўжо з парога можаш адчуць гнятліваю атмасферу, якая панавала тут тады, калі на вузкіх нарах чакалі немінучай смерці сотні людзей. Амаль дакладнае ўзнаўленне інтэр'ера барака гета стала магчымым дзякуючы ўдзелу ў стварэнні экспазіцыі непасрэдных сведак тых падзей і

асабліва — Джэка Кагана, які, будучы 14-гадовым хлапчуком, разам з іншымі, здолеў уцячы адсюль у лес, да партызан брыгады Бельскага.

Той знакаміты тунель, які ўратаваў каля 150 жыццяў, пачынаецца літаральна пад нагамі. Зразумела, што ён мог бы стаць унікальным турыстычным аб'ектам. Але пра гэта рана нават марыць: гаворка пакуль вядзецца толькі аб правядзенні археалагічных раскопак, якія музей плануе на бліжэйшы час. А на сёння ўваход у тунель перакрыты — каб не спакушаць цікаўных навуачнікаў ПТВ, на тэрыторыі якога знаходзіцца экспазіцыя.

Такое суседства здольнае спалохаць многіх музейшчыкаў — тым больш, калі няма сігналацыі... Але дырэктар Навагрудскага краязнаўчага музея Тамара Вяршыцкая пераканана, што з моладдзю не трэба баяцца працаваць. І, як сведчаць вынікі конкурсу, у музея гэта атрымліваецца. Больш за тое: тут рэгулярна ладзяцца семінары для настаўнікаў, прысвечаныя тэме халакосту.

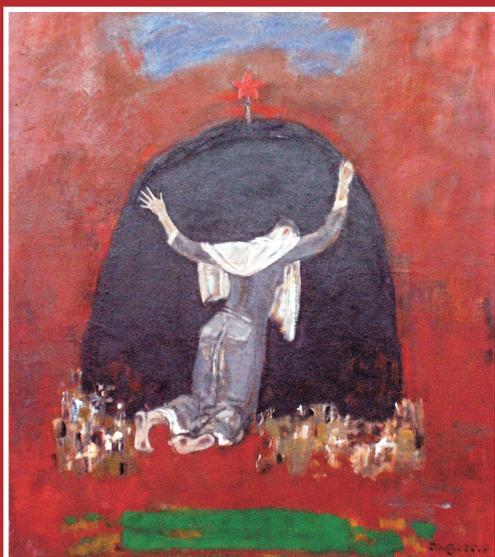
Музейная экспазіцыя, здатная не проста распавесці пра колішнія падзеі, але і літаральна акунуць у іх, суправаджаецца расповедам экскурсавода. Ён падсумоўвае вынікі той даследчыцкай працы, якую музей вядзе няспынна. Супастаўляючы розныя, часам супярэчлівыя, крыніцы, яго супрацоўнікі паціху выкрывалі і з'яўляюць адказ на пытанне: што ж рабілася ў Навагрудку пад час вайны?

Тамара Вяршыцкая пераканана, што погляд на гэтыя падзеі вачыма сведак — у гэтым глыбока асабістым ракурсе, які ахоплівае пераважна паўсядзёнасць, а не глабальныя падзеі, — дазволіць нам скласці больш аб'ёмнае і праўдзівае ўражанне пра тыя жахлівыя і гераічныя гады. Тады здаралася, што карнік і яго ахвяра да вайны вычыліся ў адным класе. Эпіграф да экспазіцыі быў абраны з Другага законна: "У сведкі перад вамі заклікаю сёння неба і зямлю: жыццё і смерць прапанаваў Я табе, блашаванне і пракляцце. Выберы жыццё, каб жыў ты і нашчадкі твае".

Яшчэ адна задумка музея — стварыць уласны дакументальны фільм пра падзеі вайны. Не, зусім не ў піку галівудскай стужцы.

— Той фільм пра атрад Бельскага выявіў толькі нязначную частку праўды пра тое, што дзеялася ў гэтых краях пад час вайны, — кажа Тамара Вяршыцкая. — Рэальнасць была куды складанейшая. І цікавейшая.

Ілля СВІРЫН

В.Кожух. "Помнік".

Палітра Памяці

(Працяг. Пачатак на стар. 3,5.)

У мінскім Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва працягваецца работа выстаўкі жывапісу "Памяць вогненнага гадоў", што таксама прысвечана Вызваленню нашай краіны (з фондаў музея). Праўда, галоўны акцэнт тут зроблены на адлюстраванні мірнага пасляваеннага жыцця.

Такім чынам, праз усе выстаўкі, не толькі гэтыя, але і многія іншыя (у прыватнасці, у Беларускаму дзяржаўнаму музею гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, у Літаратурным музеі Максіма Багданові-

Прочітаў — перадай другому.
 Войска 1-го Прыбалтыцкага і 3-го Беларускага фронтальных штурмовых аблокаў прызначаны абласнымі цэнтрамі Беларусі — ГОРОДАМ **ВИТЕБСК** — важным стратэгічным узлом абароны немцаў на заходнім напрамку.

Віцебшчына

Святочныя мерапрыемствы пройдзе 3 ліпеня ва ўсіх раённых цэнтрах Віцебскай вобласці, а ў Віцебску святкаваць будуць цягам трох дзён: 3, 4 і 5 ліпеня. У Дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у абласным цэнтры запланаваны ўрачысты сход, святочнае шэсце прадстаўнікоў працоўных калектываў горада і тэатральнае прадстаўленне, арганізаванае сіламі аддзелаў культуры і спорту горада. У Дзень Незалежнасці Рэспублікі Беларусь, на рацэ Віцьба, зноў пакажуць тэатралізаванае “Воднае свята”, а вечарам на пляцоўцы Летняга амфітэатра распачнецца гала-канцэрт. Завершыцца гэты багаты на падзеі ліпенскі дзень акцыяй “Спяём гімн разам!”.

Сачыненне на тэму...

Сёлета, перш чым пайсці ў адпачынак, беларускія тэатры далучаюцца да святкавання 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага да гэтай юбілейнай даты прымеркаваў прэм’еру спектакля “Я твая нявеста” паводле Віктара Астаф’ева ў рэжысуры Валлянціны Ераньковай. Для яе гэта не першы зварот да дадзенага матэрыялу: пяць гадоў таму яна ажыццявіла пастапоўку гэтай, як пазначана ў праграмцы, “балады пра закаханых” у Магілёўскім абласным драматычным тэатры. Але, як часта здараецца, лёс пастапоўкі стаўся кароткім, таму праз некаторы час Валлянціна Еранькова вырашыла звярнуцца да слова Віктара Астаф’ева ўжо на сталічнай сцэне. Зрэшты, як зазначыла сама рэжысёр, новы спектакль будзе відавочна адрознівацца да папярэдняга. Адрозненне гэтае дыктуе, найперш, акцёрскі склад: галоўныя ролі ў спектаклі выконваюць маладыя акцёры тэатра, праца з якімі, у сваю чаргу, пацягнула за сабой і пэўнае пераасэнсаванне самога матэрыялу, яшчэ большае заглыбленне ў астаф’еўскую філасофію.

А Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску першымі ліпенскімі днямі прадставіў глядачам незвычайны праект — спектакль “Апошнія сведкі” паводле Святланы Алексіевіч у рэжысуры Уладзіміра Савіцкага. Нагадаем, што рэжысёрская інсцэніроўка атрымала Другую прэмію на рэспубліканскім конкурсе арыгінальных твораў і інсцэніровак.

Рэжысёр спектакля выкарыстаў нетрадыцыйны ход. На сцэне — пасталелыя дзеці той вайны, якія пішуць сачыненне на тэму “Маё дзяцінства”. І вось перад намі ў выкананні мэтраў коласайскай сцэны Т.Кохтыса, С.Акружной, В.Петрачкавай, Т.Скварцовай, Г.Букацінай, З.Гурбо, Н.Левашовай і іншых паўстаюць лёсы маленькіх людзей, праз якія прайшла гэтая страшная навала.

Таццяна КОМАНОВА

Частка II

(Заканчэнне. Пачатак у № 26.)

...Праз некалькі гадзін новы лагер быў знойдзены. З боку шашы, адкуль найбольш верагодна было чакаць карнікаў, ён прыкрываўся глыбокай падковападобнай лагчынай, залітай вадой. Пад раскідзистай хвойяй мы паклалі нашых параненых. Максімаў абсох, сагрэўся і падзваў мяне, зрабіўшы знак рукой, каб астатнія адышліся.

— Скажу табе шчыра: за гады вайны я ўпершыню ў такім бездапаможным становішчы. Полк пайшоў. У нас двое пара-

Мы спыніліся на днёўку ў невялікай высечцы, густа парослай маладымі бярозкамі. Два дні і дзве ночы мы былі на нагах, без сну, без адпачынку. Новы дзень не будзе лёгкім, гэта я ведаў. Зірнуў на гадзіннік: без чвэрці чатыры.

— Будзем спаць да дзясці. Дняваліць ніхто з нас не зможа, пастарайцеся спаць чуйна.

На чацвярых было дзве курткі і два шынялі. Гэта вызначыла кампануюку. Пад шынялём Козела лёг Вайцэховіч, побач з ім Валя скінула сваю сумку і ватнік, стомлена апусцілася на калені, абясцілена схавала твар у далонях.

Вырвацца з блакаднага кальца

неньх, пяць ствалоў, рацыя страчана, побач — немцы, якія ўжо зараз могуць пачаць прахэсванне. Каб несці нас дваіх, патрэбны ўзвод. Выйсце адзінае: перайсці “жалезку”, дагнаць полк і вярнуцца сюды з узводам. Гэта я даручаю табе. З табой пойдзе і, калі што, замяніць цябе Козел. Калі хочучы, няхай з вамі ідуць і гэтыя двое — Вайцэховіч з медсястрой. Вось што запомні: ваш правал — гэта і наша пагібель. Але часу марнаваць нельга. Удачи вам! — Максімаў працягнуў мне руку.

Затым я паціснуў халодную руку Таццяны.

— Дзякуй табе, — ціха прашапталі яе бледныя патрэсканыя губы.

Мы вырашылі пераходзіць вузкакалейку ў тым месцы, дзе лес на падыходзе да шашы быў поўнацю павалены па ўсіх правалах стварэння непраходнай зоны. Тут прарыў вялікіх мас партызан быў немагчымы, а значыць, не мела сэнсу трымаць агнявыя кропкі. Мы павольна прасоўваліся наперад, перапаўзаючы з аднаго калодзежа ў другі. Гэтыя калодзежы-адскі былі ўтвораны ляжачымі ў розных напрамках дрэвамі, а ў асобных месцах трэба было пераадоляваць зруб з чатырох-пяці сасновых камлёў, спрэс аблытаных суччам, кустоўем, уздыбленым падлескам.

Да шашы заставаліся лічаныя метры. З-за аблокаў выглянуў месяц, і паверх вяршалін паваленых соснаў бліснула вузкакалейка. Да мяне асцярожна, абгінаючы ўбок галіны, поўз Козел, за ім паказалася Валя. Пад кімсьці гучна хруснуў сучок, і ў тое ж імгненне наўкол зашчоўкалі па соснах дзсяткі куль, у неба ўзляцелі ракеты, асвятляючы і тую прастору, адкуль білі кулі. Там, па другі бок вузкакалейкі, на краі і далей, у глыбіні лесу, стаялі вялікія армейскія палаткі, камуфляжныя палотнішчы якіх выяўлялі сябе толькі рэзкімі ценямі ў святле ракет. “Дзякуй Богу, — падумаў я, — што кулямётчыкі не спалі і ў іх добры слых, інакш мы запаўзлі б да іх у палаткі!”

Мы папаўзлі назад. Як толькі агонь спыняўся, заміралі і мы. Пераадоляваючы чарговы завал, я здрыгануўся: няўжо Вайцэховіч? Не, гэта не ён. У святле ракет па твары мёртвага папылілі рэзкія цені, і рысы нібы ажылі. Мне не хацелася гэтых сустрэч, і я павярнуў направа, але і там на мяне глянулі бяспаснасныя вочы юнака, што ляжаў на спіне ў расшпіленай паддзёўцы. Яго кубанка адляцела к нагам, і светлыя шаўкавістыя валасы злёгка трапяталіся пад перадсвятальным ветрыкам. Мы марудна перавальвалі з аднаго зруба ў другі, і ў кожным маўкліва застылі нашы таварышы. Было горка ўзірацца ў іх твары. Цьмяна здавалася, што на нас ціха сышоў смутак душ, якія пакінулі гэтыя непахаваныя целы і, магчыма, з той пазачасавай і пазарасторавай далечыні бачылі і ведалі, што яны ніколі і не будуць пахаванымі...

— Кладзіцеся пасярэдзіне, — сказаў я. — Паспім, будзе яснай, што рабіць.

Яе сумныя вочы ледзь бліснулі. Я лёг на край ватніка. Над намі павольна плылі і святлелі высокія перыстыя аблокі. У адным з прасветаў свяцілася бледная зорка.

Раніцай мы вырашылі пераходзіць вузкакалейку побач з тым месцам, дзе параніла Таццяну. Там агнявыя кропкі нам вядомыя, адна з іх — на вышыцы, і за ёй зручна назіраць, акрамя таго, там добрыя зыходныя рубяжы і для пераходу.

...Наша чацвёрка асцярожна прасоўваецца краем лесу ўздоўж вузкакалейкі. Знаёмыя пагоркі, знаёмыя сосны на іх схілах. Час выходзіць да шашы. Мы прыпыні-

В.Грамыка. “Успаміны пра нарачанскую пераправу”.

Успаміны партызана Вялікай Айчыннай

Правал другой пакутлівай спробы вырвацца з блакаднага кальца не змусіў нас адмовіцца ад нашай тактыкі — з’яўляцца там, дзе нам не чакаюць. І мы пад покрывам кароткай майскай ночы фарсіравалі ўброд вялізнае поле, залітае талай вадой, побач з вёскай Верхняе Беразіно, дзе стаяў вялікі варожы гарнізон. У напружанай цішыні чуваць было, як нямецкі салдат найграе вальс Штрауса, а сялянка просіць у суседкі напавер лыжку солі. Раз-пораз узляталі ракеты, і мы пагружаліся ў ваду да падбародка. Пад самым носам у нямецкага разліку на вышыцы паспяхова перабеглі вузкакалейку, і толькі калі ў мяне ўсхадзіўся кашаль, які я даўно стрымліваў, застрачыў кулямёт, — але мы былі ўжо ў выратавальным лесе.

Неўзабаве за пару кіламетраў ад гарнізона зашугала вялікае вогнішча. Мы сушылі вопратку, чысцілі зброю, перабінтоўвалі раны. Канешне, вораг бачыў касцёр, але мы былі спакойныя, ведаючы ягоны страх перад партызанскім начным лесам. Дый адчуванне з’явілася, што паласа нашых няўдач скончылася.

Наўрад ці будуць прадавацца. А што за кавалер з чатырма пальцамі на правай руцэ?

Ён раптам уважліва зірнуў на мой шынель.

— Ого, ды ты, наш дарагі камандзір, шчасліўчык: шэсць куль уляпіў у цябе фрыц — і толькі адзін палец адарвала!

Я адгарнуў крысо, дзівячыся сваёй удачы: сапраўды, шэсць куль прадзіравілі шынель.

Сустрэча аднапалчан.

Злева направа: Уладзімір Максімаў, Ганна і Рыгор Друкавы, Іван Яроў.

ліся, слухаючы. Наперадзе, сярод нерухомага ў бязветранасці лесу, метраў за дваццаць, дзіўна зварухнуўся куст. “Засада?!” — маланкай працяла думка, і ледзь я паспеў зрабіць знак тым, што ішлі ззаду, як проста ў твар загрузаецца кулямёт. І я, перш чым скончыць убок, на імгненне застыў, як у страшным сне: побач падала Валя, кулямётная чарга зеўрала на яе спіне шматамі ваты... Зноў загрузаецца кулямёт, моцна ўдарыла ў руку, я абярнуўся і наўскід стрэліў у язычок полымя, што вібрыраваў з-пад куста. Кулямёт змоўк на некалькі секунд і зноўку падаў голас. Але біў ён цяпер наўздагад, бо ў гэтыя секунды, спедам за Козелам і Вайцэховічам, я нырнуў у густы зараснік. Пакуль што мы, трое, хоць і параненыя, але цудам усё яшчэ жывыя, выбіралі адзіна правільную тактыку: мы не сыходзілі ўглыб рэдкага лесу, што пераходзіў у паляну, канешне, прыстраляную, а беглі ўздоўж дарогі. Спусціўшыся па крутым схіле яра ўніз, мы неўзабаве сабраліся розам. Прыхінуўшыся да дрэва, сядзеў Козел, прытрымліваючы левай рукой залітую крывёй правую, а Вайцэховіч, стоячы побач на каленях, старанна яе бінтаваў. Ягоная галава была неак нядбайна абкручана ўжо набрынялым кроўю бінтом. Затым ён дапамог наклаці павязку

— А вось нашай Валечцы не пашанцавала. Божа літасцівы, за што? Такая маладая... І прыгожая... — ціха сказаў Козел і апусціў галаву.

Наперадзе і ззаду зноў загрузацелі аўтаматныя чэргі. “Падобна на аблаву”, — падумаў я, і мы пачалі адыходзіць у глыбіню лесу. Цяпер у паўзах аўтаматнай трасканіны чуўся сабачы брэх. Мы бегма пусціліся з пагорка ў забалочаную нізіну, доўга ішлі па вадзе, а затым перабраліся на іншы бок.

— Чуеце? Ці вам заклала вушы? — сказаў Козел. — Ідуць напрасцяк да нас! Дальбог, аўчаркі ўзлі наш след!

Мы зноў пабеглі па лесе: то спыняліся, то, задыхаўшыся, пераходзілі на шпаркі крок. Цяпер мы зноў, значна палібіўшыся ў лес, трымаліся ў цэлым напрамку ўздоўж шасэйкі. Нарэшце, чарговы раз спыніўшыся, пачулі, што лес вярнуўся да свайго вясновага жыцця: цудоўна звінеў хор птушынай малечы, дзесьці побач буркатаў голуб і стукнуў дзяцел. Нямецкае паляванне скончылася: ці то выдыхнуліся раней за нас, ці то паспяшаліся на вячэру.

— Ну, вось і ўсё! Фрыцаў бобік здох! — сказаў урачыста Козел. — Можна і адпачыць па-чалавечы.

Сёлетні Міжнародны фестываль народнай творчасці “Вянок дружбы” сабраў у Бабруйску, поруч з музыкантамі, спевакамі, танцорамі і рамеснікамі, яшчэ і вызваліцель горада над Бярэзінай ды ўсёй Беларусі.

Адной з падзей 29 чэрвеня — Дня вызвалення райцэнтра — сталі ўрачыстасці з нагоды адкрыцця ў Бабруйску Алеі Герояў, дзе на 19 мармуровых плітах, што ўсталююцца ўздоўж плошчы Перамогі, высечаны імёны і партрэты Герояў Савецкага Саюза — ураджэнцаў горада і раёна, а таксама тых людзей, чыё жыццё было цесна звязана з гэтай зямлёй.

Вядома, у дні фестывалю нашы карэспандэнты сустракаліся з вызваліцелямі нашай зямлі ад фашызму. Сярод іх — і Васіль Арцёмаў. Калі фотакарэспандэнт зняў палкоўніка ў адстаўцы, чые грудзі ўзянчаны дзесяткамі ордэнаў і медалёў, я таксама пагутарыў з Васілём Аляксеевічам і яго баявым сябрам Юрыем Кравіцкім — удзельнікам пераможнай аперацыі “Баграціён”.

— Усю Беларусь ад Чачэрска да Гродзеншчыны, а пасля і Беласточчыну, прайшоў у пяхоце, а Юра — у артылерыі, — кажа Васіль Аляксеевіч, у гады вайны — старшы сержант, камандзір кулямётнага разліку. — Баі вялі ад позняй восені 1943-га і да сярэдзіны жніўня 1944-га.

— А калі больш дакладным быць, дык Васіль не прайшоў — прапоўз, — дадае Юрый Кравіцкі, на фронце — старшы лейтэнант, камандзір батарэі 122-міліметровых гаўбіц.

Сёння ім па 84 гады.

Гэтыя ветэраны вызвалілі Беларусь і, канешне ж, дасюль у іх памяці — мясціны

27 чэрвеня Бабруйск у рамках Міжнароднага фестывалю “Вянок дружбы” прымаў выстаўку народнага мастака Беларусі, акадэміка Нацыянальнай акадэміі навук і сапраўднага члена Расійскай акадэміі мастацтваў Георгія Паплаўскага. Для жыхароў горада на Бярэзіне творца — яшчэ і зямляк.

Адкрываючы вернісаж, старшыня Бабруйскага гарвыканкама Дзмітрый Бонахаў высока ацаніў уклад Георгія Паплаўскага ў айчынную і сусветную мастацкую культуру, а таксама падкрэсліў гонар мець такога земляка: “Лічу, што на графічных работах майстра мы пабачым цэлы пласт культуры нашай краіны. У сваіх творах яму ўдалося ўвасобіць як сваю душу, так і душу беларускага народа”.

Як ацэнка заслуг творцы — рашэнне выканаўчага камітэта стварыць у горадзе мастацкі музей, які атрымае імя майстра. На ўрачыстай цырымоніі Паплаўскаму ўручылі таксама ганаровую граматы Бабруйскага гарвыканкама.

Георгій Паплаўскі на вернісажы падкрэсліў, што хацеў бы, каб будучы музей з’яўдаў пад адным дахам цэлую плеяду таленавітых мастакоў-бабруйчан — як класікаў пэндзля, так і нашых сучаснікаў, а таксама маладое пакаленне талентаў XXI стагоддзя.

Праз усю Беларусь

баёў. “Пачыналася ўсё яшчэ ў 43-м, калі мы вялі вельмі жорсткія баі за раку Сож пад Веткай, затым не на жыццё — на смерць змагаліся з немцамі за ўсходні бераг Нёмана пад Рагачовам і Жлобінам”.

Пытаюся, ці толькі ў Бабруйску пабываюць сёлета ветэраны. “Наша дарога прайдзе ў вёску Грабянец, што на Чэрвеньшчыне, — месца, памятнае для нас, мо нават больш, чым Бабруйск, бо тут мы прарывалі фашысцкую абарону, а там засталіся ляжаць нашы сябры, — кажа Юрый Рыгоравіч. Ён і сёння не можа забыць той чэрвеньскі дзень, калі, фарсіраваўшы Бярэзіну, у Грабянец прыйшоў іх стралковы 1172-і полк. Мясцовыя жыхары сустракалі салдат-вызваліцеляў як родных. “Я памятаю, што быў у разведцы і заехаў у вёску на кані. Стаяў накрыты самаробны стол, жанчыны трымалі ў руках палявыя кветкі. І палкавая калона ўжо думала было прыпы-

ніцца, як у небе загулі самалёты. Нават не сумняваліся байцы, што гэта наша авіяцыя. Ну хто б паверыў, што яны зробіць круты віраж, і тады стане бачна: чатыры “фокевульфы”. Без літасці прайшліся яны па шэрагах...”, — згадвае старшы лейтэнант Вялікай Айчыннай. Дадаць можна хіба толькі тое, што пахавалі ў Грабянцы ў той дзень, напрыканцы чэрвеня 1944 года, 25 чалавек....

А Васіль Аляксеевіч прыгадвае самы пачатак аперацыі “Баграціён” у раёне ракі Друць, адкуль пачалося вызваленне Бабруйска. З таго плацдарма пачаўся мацнейшы ўдар па ворагу пасля трох месяцаў абарончых баёў. Сёння, кажуць ветэраны, там стаіць абеліск у выглядзе стралы, што паказвае напрамак руху савецкай арміі. Ды за доўгія гады помнік зарос лесам. Сіл блізкай да таго месца азыранскай школы на расчыстку не хапае...

Успамінаюць воіны Вялікай Айчыннай і пра вызваленне сталіцы Беларусі. “Наша дывізія была правафлангавай у 3-й арміі ў Гарбатава. Мы трапілі ў паласу наступлення 2-га Беларускага фронту, які затрымаўся пад Магілёвам. У гэтай дыспазіцыі мы і дайшлі да Мінска. Памятаю, як па горадзе ішлі танкі, наварочваючы на тракі каляныя трамвайных рэк. Наша дывізія прайшла па горадзе каля Дома Урада і далей — на захад”, — кажа Юрый Рыгоравіч. І тут абодва баявыя сябры і я разам з імі зацягваюць вядомае:

*С боем взяли город Минск,
Город весь прошли,
И название улицы
Последнее прочли.
А название такое,
Право слово, боевое:
Брестская улица*

На запад нас ведёт...

Ужо пагутарыўшы з вызваліцелямі, разам з Юрыем Івановым зірнулі на экран лічбавай камеры і заўважылі, што ордэн Чырвонай Зоркі ў Васіля Арцёмава нечым незвычайны. Спыталіся — аказалася, гэтая ўзнагарода выратавала жыццё: у самы цэнтр ордэна патрапіў асколак. Гэта адбылося перад фарсіраваннем Дняпра. Наперадзе ляжаў шлях праз усю Беларусь.

...На развітанне Васіль Арцёмаў і Юрый Кравіцкі казалі, на маю думку, вельмі важныя словы: “Ведаеце, калі скончылася вайна, усе мы, як кажуць, разышліся ў розныя бакі, не пакінуўшы адзін аднаму ні сваіх каардынат, ні адрасоў бацькоў. Што ж... Былі зусім яшчэ хлопцамі! Знайшлі мы сваіх аднапалчан толькі праз 50 гадоў! На нашым пакаленні без юнацтва мы зразумелі агульначалавечую рысу: толькі праз пэўны адрэзак часу ўсведамляць значнасць таго ці іншага гістарычнага факта. Наша здзяйсненне — Перамога! І, заўважце, толькі праз некалькі дзесяцігоддзяў пасля яе з’явілася большая частка мемарыялаў, знакамітых помнікаў. Прышло агульнанароднае ўсведамленне таго, што мы, уся краіна перажылі, што здабыта ў баях”.

**Сяргей ТРАФІЛАЎ,
Юрый ІВАНОЎ (фота),
нашы спецыяльныя
карэспандэнты
Мінск — Бабруйск — Мінск
На здымках: Алея Герояў
у Бабруйску; тая
самая зорка**

Войска 1-го, 2-го, 3-го Белорусских фронтов и 1-го Прибалтийского фронта овладели областными центрами Белоруссии и важными стратегическими узлами обороны немцев на западном направлении городами: ВИТЕБСК, ОРША, МОГИЛЕВ, БОРИСОВ, ВИЛЕЙКА, ЖЛОБИН, ПОЛОЦК, МОЛОДЕЧНО, БОБРУЙСК, ОСИПОВИЧИ, КОВЕЛЬ;

Магілёўшчына

2 ліпеня ў Пячэрскім парку Аblasнога цэнтра ветэранаў быў адкрыты памятник — як знак памяці гараджан аб пацыянтна-псіхіятрычнай балніцы горада, якія былі расстраляны фашыстамі. А ў святочны дзень 3 ліпеня ў Магілёве будзе адчынены помнік “Дзеці вайны”.

У гэты ж дзень ва ўсіх раённых цэнтрах Магілёўшчыны пройдуць мітынгі-рэквіемы, а асноўныя мерапрыемствы адбудуцца ў Магілёве. Тут запланаваны вялікі канцэрт у спартыўным комплексе “Алімпіец”, на плошчы перад якой будуць працаваць палявая кухня і кінатэатр. Таксама ля абласнога цэнтра — у Мемарыяльным комплексе “Буйнічы” — адбудзецца тэатралізаваны мітынг.

Мабільны друк

Нацыянальная бібліятэка Беларусі далачылася да падрыхтоўкі святкавання краінай 65-годдзя вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў: у яе выставачнай зале працуе дакументальна-мастацкая праграма “Нескароная Беларусь”.

Праект, створаны сумесна з Міністэрствам культуры, Нацыянальнай камісіяй па справах UNESCO, Беларускай дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Нацыянальным архівам, мусіць адлюстравець падпольны і партызанскі друк, ролю літаратуры на фронце. Як адзначыў дырэктар бібліятэкі Раман Матульскі, да свята была падрыхтавана незвычайная акцыя, што аб’яднала самыя розныя накірункі, віды і жанры мастацтва.

У прыватнасці, асобны раздзел экспазіцыі прысвечаны беларускім пісьменнікам — удзельнікам вайны, дзе прадстаўлены іх тагачасныя фотаздымкі, творы адпаведнай тэматыкі, а таксама ўспаміны непасрэдных удзельнікаў найбуйнейшай наступальнай аперацыі “Баграціён”. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь прапануе пазнаёміцца з падпольным партызанскім друкам 1942 — 1944 гадоў. Таксама можна пазнаёміцца са справаздачамі партызанскіх брыгад і атрадаў аб баявых аперацыях, паўсядзённым жыццём у тыле ворага.

На выстаўцы “Падпольны і партызанскі друк Беларусі” гэтага ж праекта экспануюцца дакументы з фондаў як Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, так і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Да прыкладу, шырока прадстаўлены арыгінальныя лістоўкі, газеты, часопісы, створаныя ў ваенны перыяд. Падрыхтавана інсталяцыя, у якой прадстаўлены мабільны друкарскі станок, наборная каса, кабура, плашч-палатка, маскіровачная сетка і цагляны з Брэсцкай крэпасці.

Варта зазначыць, што пад час адкрыцця праекта адбылася і прэзентацыя унікальнага кампакт-дыска “Падпольны і партызанскі друк Беларусі”, які змяшчае лічбавыя копіі рарытэтных рукапісных і друкаваных матэрыялаў ваеннага часу.

Будзе новы музей

Што да выстаўкі, то дамінантай яе стала графіка майстра з вядомых серый 1970-х — 1980-х гг.: “Час доўгіх нажоў. Фашызм вачыма сучасніка”, “Хроніка аднаго атрада”, “Чытаючы Васіля Быкава”, “Чытаючы Алеся Адамовіча” і многія іншыя. Падаецца, работы, створаныя некалькі дзесяцігоддзяў таму, вяртаюць нас у саракавыя: адценнямі чорнага і белага выказаны лёс тых, хто праз імгненне апынецца ў агні Хатыні. А тут да задання рыхтуецца партызанскі атрад. Гранічная шчырасць, дэталізаваны, акцэнтаваны псіхалагізм — і ў ваенных, і ў “чарнобыльскіх”, і ў партрэтных творах мастака.

Увага да тэмы Вялікай Айчыннай у Георгія Паплаўскага — не выпадковая. Вось што згадвае пра сваё дзяцінства сам майстар: “Тры гады акупацыі дзень у дзень я пражыў тут: 29 чэрвеня 1941-га акупанты захапілі Бабруйск, і 29 чэрвеня 1944-га нашы войскі вызвалілі горад. Там, дзе сёння месціцца выставачная зала, знаходзіўся

парк. Тут мы хаваліся ў бліндажах, паколькі за горад вялася жорсткая барацьба: тройчы ён пераходзіў ад фашыстаў да нашых войскаў і назад. У выніку менавіта 29 чэрвеня дасягнута канчатковая перамога”.

Апрача графічных лістоў Георгія Паплаўскага выставіў жывапіс, дзе, апроч іншага, багата пейзажных работ, якія адлюстравалі прыроду і архітэктурку Бабруйска і раёна. Творы гэтыя напоўнены лёгкай празрыстасцю, светлым настроем мудрасці мастака ў сугуччы з прыродай.

**С.Т.
На здымку: пад час вернісажу.
Фота Юрыя ІВАНОВА**

Палітра Памяці

Л.Асядоўскі. “Балада пра маці. А.Ф. Купрыянава і яе сыны”.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3, 5, 11.)

Нельга забываць мінулае, якое насычае нашы карані. Так, у мінулым засталіся нашы святыні. Але сёння, зноў і зноў, з заміраннем сэрца, вяртаемся мы да іх.

І напрыканцы — вось пра што. Справа захавання гістарычнай памяці — задача не толькі выяўленчага мастацтва, літаратуры, журналістыкі. Гэта клопат усеагульны і шматгранны. Ён непасрэдна звязаны і з захаваннем гістарычных і культурных каштоўнасцей, дзе жыве душа, талент народа. Гэтыя каштоўнасці належыць усім нам разам і кожнаму паасобку, дзе ё ён на волі лёсу ні апынуўся. Пакуль яны існуюць, не парушаецца павязь часоў, не парвуцца ніці, якія нас злучаюць.

Гісторыя — агульная памяць, якая не здольная хітраваць, падрабляцца пад настрой сённяшняга дня. І гэтая памяць патрэбна нам ва ўсёй яе палітры, з усімі адценнямі. Ад яе не адсыці і не схавацца. Патрэбна асабліва цяпер, калі мы будзем маладою незалежнаю дзяржавай. Але не для таго, каб як кажуць, надрываць душу, а для таго, каб аддаваць належнае ўсяму гераічнаму, што было ў мінулым, атрымліваць урокі з яго. І калі сёння мы ўгледжваем крытычным позіркам у гісторыю, дык толькі таму, што жадаем лепш, больш поўна ўявіць сабе шляхі ў будучыню.

Барыс КРЭПАК

У.Уродніч. “Напярэдадні Галоўнага ўдару (аперацыя “Баграціён”).

Войска 3-го і 2-го БЕЛОРУССКИХ фронтов 16 июля, после трёхдневных боёв, штурмом овладели крупным железнодорожным узлом и важным укрепленным районом обороны немцев — городом и крепостью ГРОДНО.

Гродзеншчына

Святочны падарунак — новую ўстанову культуры — атрымаюць да Дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь жыхары Іўеўскага раёна, дзе адкрыецца Музей нацыянальных культур. Таксама да 3 ліпеня плануецца адкрыць тры мемарыяльныя комплексы ў Дзятлаве, Воранаве і Шчучыне.

1 ліпеня ў Абласным драматычным тэатры адбыўся абласны святочны вечар з удзелам творчых калектываў Гродзеншчыны. 3 ліпеня а 10-й раніцы распачнецца ўрачыстае шэсце ветэранаў вайны ад плошчы Савецкай да плошчы Леніна, дзе пройдзе мітынг. З цікавых мерапрыемстваў, прымаркаваных да гэтага дня, можна адзначыць унясенне 10-ці асоб у абласную “Кнігу Пашаны”, а таксама перадачу факела, запаленага ў цэнтральным парку ад Вечнага агню, ва ўсе пункты Гродна і Гродзенскага раёна, дзе ёсць пахаванні воінаў Вялікай Айчыннай вайны. Пасля гэты агонь будзе перададзены на вечнае захаванне ў Гродзенскі абласны музей.

Легенды неба

Пазнаёміцца з разнастайнымі, у тым ліку ваеннымі, самалётамі і верталётамі, іх гісторыяй цяпер ёсць магчымасць ва ўнікальным Музеі авіяцыйнай тэхнікі, створаным на базе Цэнтральнага аэраклуба ДТСААФ імя Двойчы Героя Савецкага Саюза Сяргея Грыцаўца, што знаходзіцца пад Мінскам у пасёлку Баравая.

Шлях ад задумы і першых крокаў стварэння музея да рэалізацыі заняў практычна дзесяць гадоў. Аднымі з першых у 1999 годзе на пляцоўцы калі аэраклуба з’явіліся самалёты Як-28, МиГ-25 і верталёт Ми-8. У далейшым многія экзemplяры з рухавікамі ўзнаўляліся літаральна па рэштках. Да таго ж, як значны ў ДТСААФ, часцей за ўсё тэхніку знаходзілі ў былых ваенных гарадках, на палігонах і нават у летніках. Не менш цікавы лёс і экspanатаў, знойдзеных у лесе, возеры ці нават у балочце.

Сёння ў Баравой размешчана 25 машын. Кожная мадэль мае сваю гісторыю. У гэтым можна пераканацца, убачыўшы знішчальнік МиГ-15 — аналаг таго, на якім лятаў і потым разбіўся ў авіякатастрофе Юрый Гагарын. Прадстаўлены і самы першы серыйны верталёт Ми-1.

Большасць экspanатаў, якія былі ўзноўлены з некалькіх авіамашын, даступны толькі для знешняга агляду. Афіцыйна прыме першых наведвальнікаў музей 4 ліпеня на лётным полі аэраклуба ў Межах авіяцыйна-спартыўнага свята “Мы — спадкаемцы Вялікай Перамогі”. Гасцей чакае грандыёзнае авіяцыйнае свята з паказальнымі выступленнямі лётчыкаў ДТСААФ, Ваенна-паветраных Сіл і войскаў проціпаветранай абароны, парашутыстаў.

Як справы на фронце?

— Вайна заспела мяне ў роднай вёсцы Быкі, што на Дрысенчыне, — пачынае апавед Іван Ушацкі. — Памятаю, у жніўні 1941 года да мяне завітаў суседскі хлопчык і кажа: у хату да Кавалеўскіх прыйшлі партызаны! Я адразу ўскочыў і, як быў, басанож, пабег туды — перадусім праз сваю цікаўнасць. Заходжу ў хату і бачу там чатырох мужчын: трое сядзяць за сталом, а чацвёрты прыснуў. Пытаюся: дзе нашы? Як справы на фронце? Яны пасміхнуліся і адказалі: “Ды мы і самі нічога не ведаем!”

І раптам пачулася: “Немцы!” Трое адразу ўскочылі і рынуліся ўцякаць, накіраваўшы мяне пабудзіць іх таварыша. Таму ўцякаць ужо не было куды. Я раскатурхаў яго, загадаў залезці на печ і там схавацца. І тут у сенцах грывнуў стрэл. Немцы ўварваліся ў хату: “Хандэ хох!” Схаванага партызана яны знайшлі вельмі хутка.

Нас вывелі на вуліцу і прымусілі бегчы паперадзе машыны — пад руляй кулямёта. Хутка мы апынуліся ў суседняй вёсцы, стараста якой яшчэ з часоў Першай сусветнай прыстойна ведаў нямецкую мову. Ён здзівіўся, убачыўшы мяне пад канвоем. І распавёў акупантам, што я “гут кіндэр”. Тады немцы запыталі мяне: а хто былі тыя трое, што ўцяклі? “Бандыты”, — адказаў я, і гэты адказ ім яўна спадабаўся. Але тут жа прагучала наступнае пытанне: “А што ты рабіў з бандытамі ў адной кампаніі?” На пошукі адказу ў мяне было ўсяго пару секунд.

— Ну, я не адразу скеміў, што яны бандыты, — выдаў я. — Бо спярша падумаў, што гэта чырвонаармейцы, якія адсталі ад сваіх. І хацеў ім патлумачыць, што, паводле закону, ім належыць стаць на ўлік у старасты.

Адзін з немцаў падышоў да мяне і апусціў мае паднятыя над галавой рукі. Гэта значыла, што небяспека мінавала. Але мяне тут жа запыталі: “А гэта хто?” — паказаўшы на чацвёртага партызана. І ў гэты момант я адчуў такую адказнасць... Скажаш нешта не тое — і праз хвіліну чалавека не будзе.

— Гэта чырвонаармеец, які адстаў ад войска і, згодна з законам, стаіць на ўліку — адказаў я. На шчасце, мне павярылі.

Зямля гарыць пад нагамі фашыстаў

— Партызанаў у нашых краях было шмат, але я абраў тую групу, якая мела сувязь з Масквой. Тым болей, камандзірам аднаго з атрадаў быў наш школьнік настаўнік. Мною рухала толькі адна думка: трэба адстаяць сваю радзіму, — жаданне не быць пераможаным, не быць рабам.

Наша брыгада не абмяжоўвала сваю дзейнасць канкрэтнай тэрыторыяй — дыверсійныя групы накіроўваліся ў розныя бакі, і на захад Беларусі, і ў Латвію... Такія пераходы былі вельмі складанымі: ісці мусіш не па дарозе, а па лесе, і толькі ўначы, а ўдзень хавацца. Потым, зрабіўшы дыверсію, трэба вельмі хутка адступіць, бо па тваіх слядах неўзабаве пойдучы немцы з сабакамі, і давідна ты мусіш прайсці болей, чым пераследнікі за ўвесь наступны светлавы дзень.

Уяўляеце, у нашы дыверсійныя групы траплялі нават дзячаты! Канешне, ім было вельмі цяжка, але...

Партызанская вайна мае і яшчэ ня мала складанасцей. У тыле ворага любое раненне можа быць смяротным, бо добрую медыцынскую дапамогу ў партызанскіх умовах не атрымаеш. Адзін мой таварыш быў паранены ў нагу, неўзабаве ў яго пачалася гангрэна, і давалося рабіць ампутацыю — звычайнай пілой для дроў. У якасці анастэзіі была толькі шклянка самагонкі...

Без падтрымкі мірных жыхароў партызанскі рух на Беларусі ў такіх маштабах не мог бы існаваць. Прыходзіш у вёску, завітваеш у хату і пытаешся: “Ці не можаце вы нас пакарміць?” Ніхто не

Хлопец з беларускай вёскі здабывае вінтоўку і адважна рушыць у лес, да партызанаў. А праз нейкі час атрымлівае жудасную навіну: родная вёска спалена дашчэнту разам з жыхарамі. Сярод тых, хто загінуў ад рук карнікаў, былі яго мама і сёстры. Гэта не пераказ шэдэўра Элема Клімава “Ідзі і глядзі”, а гісторыя з жыцця. Іван УШАЦКІ сустрэў сваё паўналеце ў партызанскім атрадзе, ужо паспеўшы стаць адным з салдатаў “рэйкавай вайны”. Пра вайну сказана, знята, спета ўжо вельмі шмат. Але ж зусім іначэй успрымаеш расповед пра тыя падзеі з вуснаў іх непасрэдных ветэранаў — удзельнікаў спецатрадаў, якая была арганізавана па ініцыятыве Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь напярэдадні 65-годдзя вызвалення.

Салдат “рэйкавай вайны”

Колішні старшыня Гродзенскага гарвыканкама — пра партызанскую разведку

ных стрэлаў. У нашых белых масхалатах нам удалося лёгка растварыцца ўначы, і беспрыцэльны агонь немцаў шкоды не прынес. На наступны дзень было вырашана паўтарыць акцыю і закласці зарад метраў за трыста ад таго мосціка. Гэтым разам усё прайшло ўдала. Дачакаўшыся цягніка, тарганулі шнур. Удзельнікі групы спешна адыходзілі, а я трохі замарудзіў: хацелася ўбачыць “падарунак Гітлеру” на ўласныя вочы. І што тады было! Спалах святла,

вагоны ажно грувасціліся адзін на адзін...

Аперацыя “Баграціён”

— Напрыканцы 1943 года Дрысеншчына была вызвалена, і я далучыўся да Чырвонай Арміі, стаўшы артылерыстам. Набліжэнне аперачыі “Баграціён” мы прадчувалі. Памятаю гэтую карціну: уначы па шашы ў бок фронту рушыць бясконца калона тэхнікі. Надыходзіць дзень — мы маскіруемся, быццам нас і няма.

Мне вельмі хацелася, каб наступальная аперачыя пачалася 22 чэрвеня: пасля падзей 1941 года ў гэтым быў яўны сімвалізм. Так яно і атрымалася! У большасці гістарычных крыніц можна сустрэць іншую дату пачатку “Баграціёна” — на дзень пазней. Але ж я добра запамніў, што наш артылерыйскі полк адкрыў агонь па пазіцыях ворага менавіта 22 чэрвеня, прычым у чатыры гадзіны раніцы! Напэўна, гэта была разведка боем. І ўжо як развіднела я ўбачыў першых нямецкіх палонных.

Настрой пад час наступлення быў заўсёды прыўзняты. З якой радасцю людзі выбягалі нам насустрач літаральна ў кожнай вёсцы! Марш вызвалення быў імклівы: Полацк, Шуміліна, Міёры, Браслаў... Ніколі не бачыў столькі ўсмешак!

Праўда, запамніўся і такі выпадак. Мы прыслі адпачыць, чакаючы, пакуль сапёры падрыхтуюць пераправу праз Заходнюю Дзвіну. І вось, падыходзіць жанчына, дзякуе нам, дзеліцца сваімі радаснымі пачуццямі... і раптам пытаецца: “Скажыце, а пасля вайны калгасы будуць?”

Я цудоўна разумеў, чым гэтае пытанне абумоўлена. Памятаю, як праходзіла калектывізацыя ў нашай роднай вёсцы, калі добрых гаспадароў расстрэльвалі або высылялі ў Сібір толькі за тое, што яны мелі ажно дзве каровы. Тым болей, такі самы лёс мог спасцігнуць і нашу

сям’ю — калі б мой бацька не быў ветэранам Грамадзянскай вайны.

...Трохі паразважаўшы, я адказаў ёй: “Не варта пакуль пра гэта думаць. Трэба спярша разбіць ворага, а ўжо потым мы будзем вырашаць, як жыць далей”.

“Куда ж тепер ідти солдату...”

— На фронце я быў тройчы паранены. Апошнім разам мне вельмі па-

шчасціла: асколак патрапіў у спіну, не зачэпіўшы хрыбта, выйшаў, прайшоўся па шыі, не парваўшы, але толькі агаліўшы сонную артэрыю, разбіў сківіцу...

Я паваліўся на зямлю. Першая думка: “Забілі, але ж пакуль яшчэ не страціў прытомнасць”. Раптам са здзіўленнем бачу: мая нага варушыцца. Устаю. Адчуваю, што твар ператварыўся ў жудаснае месіва. І думаю: так мне з дзяўчынай ніколі і не пацалавацца... Пра тое, што трэба хутчэй перавязку рабіць і спыніць крывацёк, думкі тады не прыйшло.

Вайна для мяне скончылася ў свярдлоўскім шпіталі. На свае вочы бачыў там чалавека, які атрымаў скразное раненне галавы і застаўся жывы: куля цудоўным чынам прайшла паміж паўшар’яў мозгу.

І вось, у адзін цудоўны дзень прыходзіць да мяне медсястра і кажа: “Ушацкі, час дадому вяртацца. Куды табе чыгуначны квіток выпісваць?” І гэтае пытанне мяне збянтэжыла. Не было куды мне ехаць. Роднай маёй вёсцы ўжо не існавала на карце: яна так і не адрадзілася пасля вайны. Сям’я ўся загінула. Трэба пачынаць жыць! А як? Спецыяльнасці ў мяне няма, ды і раненні даюцца ў знакі... А картку на харчаванне пасля шпітала выдавалі толькі на месяц.

Калі б мне хтосьці тады сказаў, што я закончу ВУ, аспірантуру, абараню дысертацыю, атрымаю званне дацэнта, я палічыў бы гэтага чалавека вар’ятам.

Са Свярдлоўска ў Беларусь ехаў праз Маскву. Пабачыў там аб’яву аб наборы ва ўніверсітэт. І вырашыў рызыкнуць. Яшчэ з часоў вясковага дзяцінства мяне прываблівала юрыспрудэнцыя. Тады я шмат чытаў, быў у курсе ўсіх сусветных падзей. І на экзамене хтосьці з камісіі сказаў: “Такога хлопца трэба прыняць”.

...У 60-я, калі я ўжо быў старшынёй Гродзенскага гарвыканкама, выклікаў мяне неяк у свой кабінет Пётр Міронавіч Машэраў. Ён прапанаваў мне заняць пасаду намесніка генпракурора рэспублікі. Падзякаваў яму за давер, аднак... Я не ўтойваў, што да гэтага месца працы душа ў мяне не надта ляжала: не хацелася мяняць крэсла мэра на пасаду ў пракуратуры. Але ж так лёгка і не адмовіцца... І тады я знайшоў апошні аргумент: “Ведаеце, Пётр Міронавіч, а я з вамі знаёмы куды даўжэй, чым хто іншы ў гэтым будынку”. Той здзівіўся: маўляў, калі гэта мы пазнаёміліся?

— А памятаеце, як у жніўні 1942 года вы на конях прыехалі ў вёску Маторына разам з камандзірам брыгады? — запытаў я. — І ўвагу я на вас звярнуў перадусім таму, што надта вы на мяне былі падобны: даўгі, хударлявы...

Машэраў засмяяўся, а потым на хвіліну здумеўся, згадаўшы тыя гады.

Ілля СВІРЫН

Якуб Колас. 1945 г.

ла на тваю долю, наш родны народ. Няхай жа не дрогне тваё сэрца ў гэты грозны час!"

Упершыню Зварот быў апублікаваны ў газеце "За Савецкую Беларусь" 24 ліпеня 1941 года. Пасля ён выдаваўся асобнай улёткай і распаўсюджваўся па акупіраванай тэрыторыі.

Апошні — 20 верасня 41-га

Для Якуба Коласа дарога вайны пачалася з эвакуацыі. А на перадавой з першых дзён вайны апынуўся сярэдні сын паэта — Юрый.

У чэрвені 1941 года яфрэйтар Юрый Міцкевіч быў выкліканы начальствам з мястэчка Ставіскі, што на Беласточчыне, у Мінск для

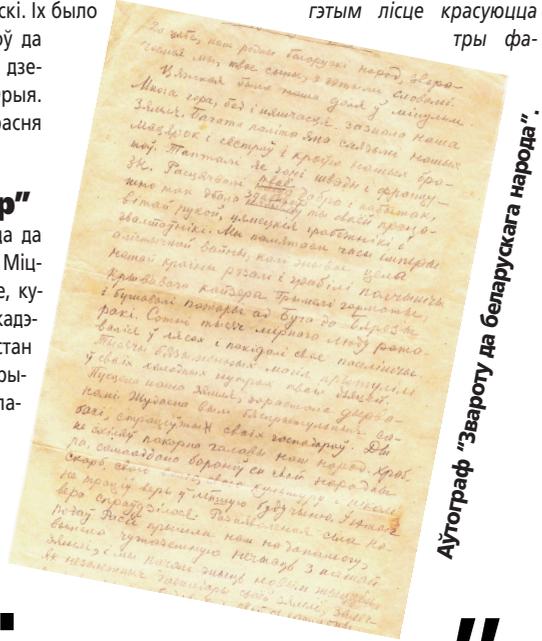
цкоў, ні суседзяў мне сустрэць не ўдалося. Куды яны пайшлі ці выехалі, я не ведаю. Спадзяюся, што з Масквой сувязь добрая і падрабязнасці іх жыцця Вам лепш вядомыя, чым мне. Я павінен быў адправіцца назаўтра раніцай у часць, так што не меў магчымасці разведаць што-небудзь новае".

Дзядзька Міша дапамог. З'явілася магчымасць перапіскі. Іх было ўсяго пяць — пяць лістоў да сваіх родных ад байца дзеючай арміі Міцкевіча Юрыя. Апошні датаваны 20 верасня 1941 года.

"Бясцэнны дар"

З жніўня 1941-га года да лістапада 1943-га сям'я Міцкевічаў жыла ў Ташкенце, куды была пераведзена Акадэмія навук БССР. Узбекістан па-сяброўску сустрэў і прыняў Якуба Коласа, але па-

1942 года. — Цяжка жыць у разлуцы са сваёю зямлёю ды яшчэ так далёка ад яе. Цяжка яшчэ і таму, што не ведаеш часу яе вызвалення. Тыя ж весці, што прыходзяць адтуль, так моцна турбуюць мыслі і пачуцці. Вось чаму такі бясцэнны дар той васілёк, вырашчы на нашай роднай зямлі, які ты пераслаў мне ў сваім пісьме. У мяне на сцяне вывешаны ліст паперы, а на гэтым лісце красуюцца тры фа-

Аўтограф "Звароту да беларускага народа".

"Больш мне няма куды заходзіць..."

У Ташкенце месцілася рэдакцыя газеты Сярэднеазіяцкай ваеннай акругі "Фрунзевец", на старонках якой часта друкаваліся творы Якуба Коласа. Асабліва цёплыя сяброўскія адносіны склаліся ў паэта з супрацоўнікам рэдакцыі "Фрунзевца" Самуілам Якаўлевічам Швейдалем, які да вайны працаваў у адной з маладзёжных газет Беларусі. У дзённіку, які Колас назваў "Кнігай Ташкенцкага быцця", паэт часта ўспамінае Швейдала і "Фрунзевец". Вось, напрыклад: "14.VII. 1943. Ладжуся пайсці ў горад, наведвацца ва "Фрунзевец". Больш мне няма куды заходзіць..."

У 1997 годзе ў музей Якуба Коласа прыйшла жыхарка Дзяржынска — Валянціна Струдзюмава і прынесла ацалелую частку рукапісаў Коласавых твораў, што друкаваліся ў "Фрунзевец". Яна распавяла пра свайго бацьку Сямёна Сабалеўскага, які даводзіўся шваграм Самуілу Швейдалю. З верасня 1943 года Сабалеўскі быў камандзірам аддзялення 497 стралковага палка 33-й арміі, яго моцна параніла. Пасля лячэння быў накіраваны (з чэрвеня 1943-га па сакавік 1944-га) на вучобу ў ваеннапяхотнае вучылішча горада Тэрмез Узбекскай ССР. У снежні 1944 года Сабалеўскі наведваў у Ташкенце сям'ю сваёй сястры Бэлы Швейдаль. Вось тады і былі перададзены Коласавыя ваенныя рукапісы з мэтай вярнуць іх на Беларусь.

"Баліць, баліць маё сэрца..."

"Як далёка ён, гэты куток! Ён здаецца мне недасяжым раем. Ці ступлю на тую дарогу, што прывядзе да родных куткоў, на Свіслач, у Вусце, Беразьянку і Балачанку? Як томіцца душа! Колькі магіл раскінулася на роднай зямлі!.. А Юрка!.. Баліць, баліць маё сэрца..."

У 1939 і 1940 гг. Колас адпачываў у пасёлку Беразьянка на Пухавіччыне. Там яму вельмі спадабалася. Паэт нават планаву пабудаваць сабе ў Беразьянцы лецішча, якога да гэтага часу не меў. 1941 год перакрэсліў усё: у гады вайны Беразьянка падзяліла лёс спаленых беларускіх вёсак. У Музеі Якуба Коласа захоўваецца рукапіс адной паэмы, якая ніколі не была надрукавана:

З пажуцелых кустоў
ды з халоднай зямлянкі
Рвецца голас к табе,
дарагі наш пясняр.
Голас тых, хто застаўся
жывы з Беразьянкі,
Расказаць, што зрабіў з ёй
чужынец-дзікар...

Твор меў назву "Голас з Беразьянкі", падпісаны — "Ліля Лясная". За гэтым імем стаяла жыхарка Беразьянкі Яніна Крайнік. У гады вайны яна падалася ў партызаны, ваявала ў лясах роднай Пухавіччыны. Як народнаму заступніку яна перадала паэту скаргу дарагога кутка зямлі. Колас быў вельмі ўзрушаны прачытаным, убачаным, калі ў ліпені 1945 года наведваў Беразьянку.

Апошняй па храналогіі памяткай вайны з'яўляецца партрэт Якуба Коласа, зроблены выдатным фотамайстрам Майсеем Напельбаумам у 1945 г. у Маскве. Работа прываблівае сваім унутраным святлом, надзвычайнай праўдзівасцю адлюстравання духоўнага стану чалавека. Высокі лоб паэта па-майстэрску высветлены Напельбаумавай фактурай святла. Незвычайна глыбокі мудры погляд, прыгожая кісьць правай рукі... Традыцыйны прыём, які сустракаецца на многіх работах майстра, — мазкі на негатыве — надае партрэту перспектыву прасторавасці.

**Антаніна ГАРОН,
галоўны захавальнік фондаў,
Ірына КАЗЛОВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-
мемарыяльнага музея
Якуба Коласа**

"Да цябе, родны беларускі народ"

Сёння на старонках "К" супрацоўнікі Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа знаёмяць з матэрыяламі, якія распавядаюць пра некаторыя памятки аб жыццёвым і творчым лёсе народнага паэта Беларусі і яго родных у 1941 — 1945 гг. Унікальныя аўтографы, здымкі, лісты, у адным з якіх у далёкі Ташкент да народнага паэта прыйшоў засушаны васілёк.

Куды знікла "Новая зямля"?

Унікальны экспанат музея — адзіны ацалелы экзэмпляр 4-га выдання "Новай зямлі", якое мелася выйсці ў свет у 1941 годзе. Колас вельмі чакаў гэтага выдання, бо паэма на той час даўно не публікавалася. У пісьме да мастацтвазнаўца Антона Уса, датаваным 16 красавіка 1941 года, ён пісаў: "Многія мае кнігі, як "Сымон-музыка", "Новая зямля" і цэлы ряд других, вольна ішчэ з нашых беларускіх кніжных рынка. Начынаючы з 1928 года, яны не выдаваліся. Сёння іх становіцца вельмі мала. У гэтым годзе пачаўся перадаваць многае моіх кніг — "Новая зямля"... По асноўнаму к "Новай зямлі" змяняюцца ўзгляды нашых крытыкаў. О ней пишется немало статей, целых монографий уже в инном плане".

А вось цытата 1945-га: "Я трымаю сігнальны экзэмпляр поўнага паўторнага выдання, але яму не наканавана было ўбачыць свет. Перашкодзілі немцы. Яны знішчылі тыяграфічныя гранкі". Да 6 студзеня 1955 года кніга захоўвалася ў асабістай бібліятэцы паэта, а ў гэты дзень ён падарыў яе сваёй колішняй студэнтцы з Мінскага беларускага педагагічнага тэхнікума імя У.Ігнатюскага, дзе выкладаў метадку роднай мовы ў 1920 г. Рука Коласа пакінула на тытульным лісце наступны надпіс: "Аляксандры Дзмітраўне Жукіўскай на памяць. Якуб Колас. 6.1.1955".

Кніга з памятамі Коласа, зробленымі ў час вайны, захоўвалася ў сям'і як дарагая рэліквія звыш 30 гадоў. У 1988 годзе, пасля смерці Аляксандры Жукіўскай, яе дачка Клара Арлова перадала кнігу ў музей.

Сіла "Звароту..."

Захоўваецца ў арыгінале каштоўны дакумент — рукапіс "Звароту да беларускага народа" Якуба Коласа і Янкі Купалы: "Да цябе, наш родны беларускі народ, зварочваемся мы, твае сыны, з гэтымі словамі..."

...Не схіляў пакорна галавы наш народ. Храбра, самааддана бараніў ён свой народны скарб, сваю волю, сваю культуру і ніколі не губляў веру ў лепшую будучыню. <...> І вось зноў цяжкае выпрабаванне па-

ўдзелу ў рэспубліканскіх спадчыніцтвах па стэндавай стральбе. Тут і заспела яго вайна. Юрый тут жа з'яўляецца ў вайсковую каманду і там атрымлівае загад тэрмінова вярнуцца у сваю частку. Але на той час гэта было немагчыма. 24 чэрвеня Юрка, яшчэ сам таго не ведаючы, назаўсёды развітваецца са сваёй сям'ёй...

Пазней, ужо ў лісце да дзядзькі Мішы — Міхаіла Дзмітрыевіча Каменскага, брата жонкі Якуба Коласа, Юрый пісаў: "У выніку нападу фашысцкай Германіі на нас 24.6 была моцная бамбэжка Мінска. Я ў гэты час знаходзіўся там у камандзіроўцы і сустрэў пачатак вайны разам з роднымі дома. 24.6 гадзіны ў 4 дня я павінен быў адхіліцца гадзіны на дзве ў каманду па службовых пытаннях. Калі ж вярнуўся назад, то дома нікога не было і дом ужо дагараў разам з усёй вуліцай. Ні ба-

Юрый Міцкевіч.

этава сэрца сціскалася ад тугі і трылогі. Таму і называе ён "бясцэнным дарам" засушаны васілёк, перасланы яму ў пісьме Міхасём Лыньковым. "Для мяне вялікая радаць атрымаць пісьмо ад блізкіх і дарагіх мне людзей, — пісаў Якуб Колас у лісце да Міхася Ціханавіча ад 18 верасня

Якуб Колас з жонкай. 1941 г.

таграфіі: мая, Янкава і Глебкава — уся мая "карцінная" галерэя. На гэты ліст прыладзіў я і прысланы табою васілёк. Відаць, той чалавек, што сарваў яго з родных загонаў свае радзімы, таксама крэпка любіць яе і сам, напэўна, паэт — ну, хоць па натуре. І табе і яму шчыра дзякую".

Лічбавы код нашага слова...

Знаёмства з Фёдарам Піскуновым, аўтарам камп'ютэрнай праграмы праверкі беларускай арфаграфіі "Літара", пачалося з таго, што ён усталяваў на мой працоўны камп'ютэр сваю новую праграму — першы ў Беларусі электронны граматыка-парадыгматычны слоўнік беларускай мовы "Парадыгма".

Навуковы супрацоўнік Фізіка-тэхнічнага інстытута Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Фёдар Піскуноў і праграміст Мікалай Зелянкоў працавалі над гэтым праектам з 2004 года, пасля заканчэння працы над "Літарай". У праграме кожнае беларускае слова атрымала адпаведны граматычны код. Па словах

Фёдара Антонавіча, "Парадыгма" можа працаваць як самастойная праграма, так і разам з "Літарай", дапаўняючы адна адну.

— Я лічу, што кожны карыстальнік камп'ютэра абавязкова павінен мець як сваю электронную энцыклапедыю, так і праграму праверкі арфаграфіі і ўбудаваны слоўнік, — кажа кіраўнік праекта. — Я планую размясціць "Парадыгму" ў Інтэрнеце. Яе можна будзе бясплатна скачаць, папярэдне зарэгістраваўшыся для статыстыкі.

Дадам, што новая праграма будзе адкрыта для заўваг і пажаданняў па паляпшэнні яе работы.

Як жа функцыяне "Парадыгма"? Вельмі проста: як дапаможны сродак для атрымання граматычных даведак пры рабоце з тэкставымі матэрыяламі ў праграме Microsoft Word. Рэстаравы склад слоўніка —

каля 140 тысяч слоў. Ён цалкам утрымлівае ў сабе матэрыялы шырока вядомага "Слоўніка беларускай мовы" пад рэдакцыяй акадэміка Мікалая Бірылы, што дазваляе камфортна працаваць з тэкстамі універсальнага характару.

Атрымаць граматычную даведку можна праз кантэкстнае меню або шляхам навіядзення курсора на слова ў тэкставым дакуменце з наступным націсканнем на сімвальную кнопку на панелі інструментаў. Таксама можна надрукаваць партрэтнае слова ў афенцы "Парадыгмы" і атрымаць такі самы вынік.

"Парадыгма" атрымала высокую ацэнку супрацоўнікаў Інстытута мовы і літаратуры НАН Беларусі, якія адзначылі высокі тэхнічны ўзровень праграмы і вялікі патэнцыял яе выкарыстоўвання, у тым ліку — і ў навучальным працэсе. А своеасаблівая "абкатка" праграмы вялася цэлы год з дапамогай шэрагу беларускіх СМІ. Яе паабычаў Фёдар Піскуноў, наступную сваю праграму ён будзе "экзаменаваць" і ў рэдакцыі нашай газеты.

**Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ
Фота Пятра ОВАДА**

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РБ**

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.

- Мастацтва Беларусі XII — XIX стст.
- Мастацтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
- Мастацтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
- Мастацтва краін Усходу XV — XX стст.
- Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
- Выстаўка фатаграфіі "Схаваная Японія" Кідзюра Яхагі.
- Выстаўка "Традыцыйнае мастацтва Карэі".
- Выстаўка "Людзі Егіпта" Вадзіма Качана.
- Выстаўка "Алтарны жывапіс XVIII — XIX стст."
- Выстаўка "Вобраз іранскай жанчыны".
- Выстаўка, прысвечаная 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, "Палітра памяці".

Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея РБ:

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."**

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 227 87 96.

- Выстаўка фотаздымкаў XIX ст.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі р-н, Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596) 2 30 35.

- Выстаўка Л.Нішчык "Міфы Беларусі".

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
ў в. Раўбічы**

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка дзіцячай творчасці.

**МУЗЕЙ ВІТОЛЬДА
КАЭТАНАВІЧА
БЯЛЫНЦАГА-БІРУЛІ
ў г. МАГІЛЁВЕ**

г. Магілёў, вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.

- Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫ
І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ**

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

- "Мастацтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст."
- "Старажытная Беларусь".
- "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
- Выстаўкі:
- "Халодная і агнястрэльная зброя".
- "Скарбніца мудрасці".
- "Крыніцы адвечнай прыгажосці".
- "Свет, у якім няма чужых".

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т

г. Мінск, вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:

- "Халодная і агнястрэльная зброя".
- "Скарбніца мудрасці".
- "Крыніцы адвечнай прыгажосці".
- "Свет, у якім няма чужых".

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т

г. Мінск, вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:

- Выстаўка, прысвечаная 85-годдзю А.Савіцкага.
- "Спадарожнікі дзяцінства".
- "Хата — мой свет".
- "Жыццё Л.М. Талстога ў фатаграфіях сучаснікаў".
- Выстаўка музейнай прадметаў XI — XX стст. з фонду музея "Вякоў мінулых успамін...".

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 25а.

"Вызваленне Беларусі"
(хроніка вызвалення і мультымедыяная прэзентацыя аперацый Чырвонай Арміі па вызваленні Беларусі ў верасні 1943 — ліпені 1944 гг.).

**ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ**

г. Гомель, пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная частка палаца Румянцавых і Паскевічаў
Выстаўкі:

- "Агнястрэльная і халодная зброя краін свету" (выстаўка макетаў).
- "Усмешка клоуна" (з калекцыі М.Чалнакова).
- "Нараджэнне і адраджэнне".
- "Аляксандр Гайлевіч. 20 гадоў творчасці".

"Старажытная гісторыя Гомельшчыны".

- "Загадкавыя фантазіі мора" (грот палаца).
- Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку. Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў

**ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ**

г. Гомель, пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная частка палаца Румянцавых і Паскевічаў
Выстаўкі:

- "Агнястрэльная і халодная зброя краін свету" (выстаўка макетаў).
- "Усмешка клоуна" (з калекцыі М.Чалнакова).
- "Нараджэнне і адраджэнне".
- "Аляксандр Гайлевіч. 20 гадоў творчасці".

Зімовы сад
■ Свет субтрапічных раслін і жывёл.

**ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ**

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.

- Лакальная экспазіцыя ў санітарным вагоне; у партызанскай зямлянцы.
- Пастаянная выстаўка ваеннай тэхнікі.
- На тэрыторыі музея працуе пнеўматычны цір.
- У выставачнай зале: **Выстаўка новых паступленняў з фондаў музея.**
- У выставачнай зале: "Палітра памяці".

ГАЛЕРЭІ *

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.

- "Памяць сэрца".

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**

г. Мінск, Кастрычніцкая плошча, 1 (Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

- Дыпломныя працы студэнтаў кафедры народнай творчасці БДУКіМ..

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна, пл. Тызенгауза, 4.
Тэл./факс: (8-0152) 72 27 57.

- Выстаўка, прысвечаная памяці мастака С.Субізава.

**КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ
Г. ВАШЧАНКІ**

г. Гомель, вул. Карповіча, 4.
Тэл.: (8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыі:

- "Г.Х. Вашчанка".

Выстаўкі:

- Выстаўка **Васіля Шаранговіча.**
- Выстаўка плакатаў **Уладзіміра Цэслера і Сяргея Войчанкі** з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Паважаныя чытачы!

ІДЗЕ ПАДПІСКА

на газету "Культура" Падпісныя індэксы: індывідуальная падпіска — 63875, ведамасная падпіска — 638752;

на часопіс "Мастацтва" Падпісныя індэксы: індывідуальная падпіска — 74958, ведамасная падпіска — 749582.

НА ЖНІВЕНЬ І НАСТУПНЫЯ МЕСЯЦЫ 2009 ГОДА!

Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

- Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя І-га з'езда РСДРП".
- Выстаўка "Ваенныя, суровыя, простыя..."

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Тэл: 226 03 98.

Экспазіцыі:

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўкі:
- "Праект "Беларусь". Трыумф Пераможцаў" (да 65-годдзя вызвалення Беларусі).
- Праект "Сабакі на службе Айчыны".

Праект інтэрактыўнай карты:

- Выстаўка работ сусветна вядомага куцюр'е **Вячаслава Зайцава:** карціны, фотаработы, мадэлі вопраткі.
- "Працоўныя падарункі".

Экспазіцыі:

- "Культавыя прадметы".

Яўгена Шастакова).

- "Свет звяроў Гомельшчыны".
- Працуе куток жывых экзатычных рэптылій.

г. Мінск, тэл./факс: 334 11 56.
(пл. Парыжскай камуны, 1)

- 4 — Гала-канцэрт "Ля фантана".
- 7 — "Чужое багацце нікому не служыць" Я.Д. Голанда.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44.
Тэл./факс: 334 60 08.

- 6 — "Калі скончыцца вайна"
- 7 — "Нязваны госць" К.Фрэшэта.

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ

г. Мінск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 8 — "Сёстры Псіхеі" С.Кавалёва.
- 9 — "Чорны квадрат" М.Адамчыка, М.Клімковіча.

БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- Тэатр знаходзіцца на гастролях.

МАЗЫРСКІ ДРАМАТЫЧНЫ ТЭАТР ІМЯ І.МЕЛЕЖА

г. Мазыр, вул. Ленінская, 23.
Тэл.: (8-02351) 211 31.

- Тэатр знаходзіцца на гастролях.

Выдаецца з кастрычніка 1991 года

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 418

Галоўны рэдактар — Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ, Уладзімір АРЛОЎ, Уладзімір ГІЛЕП, Ірына ДРЫГА, Аляксей ДУДАРАЎ, Уладзімір ЗАМЯТАЛІН, Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ, Міхаіл КАЗІНЕЦ, Віктар КУРАШ, Аляксандр РАШЧУПКІН, Барыс СВЯТЛОЎ, Рычард СМОЛЬСКІ, Святлана СУХАВЕЙ, Міхаіл ФІНБЕРГ, Леанід ШЧАМЯЛЁЎ, Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФАІЛАЎ (намеснік галоўнага рэдактара), Пётр ОВАД (адказны сакратар).

Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Таццяна КОМАНАВА, Барыс КРЭПАК, Яўген РАГІН, Ілля СВІРЫН, Антон СІДАРЭНКА.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ, Наталля КІРПІЧЭНКАВА, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.

Загадчык аддзела фотайлюстрацый —
Юрый ІВАНОЎ Карэктар — Інга ЗЕЛЬГІС

Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон: (017) 289-34-66 (прыёмная)
(017) 286-07-97, Тэлефон/факс: (017) 334-57-23 (017) 334-57-35.
Рэкламны аддзел: тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Культура і мастацтва" Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць ЛВ №02330/0494414 ад 17 красавіка 2009 г.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя: тэл. (017) 334-57-35

Аўтарскія рукапісы не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца. Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца работы, зваротны адрас. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыял на правах рэкламы.

© "Культура", 2009.
Індэкс 63875
Наклад 9497
Падпісана ў свет 1.07.2009 у 15.30
Замова 3493
РУП "Выдавецтва "Беларускі Дом друку". ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.